

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Doprinos osobina ličnosti i neurotičnih potreba u interpersonalnoj interakciji: medijacijska uloga odbrambenih mehanizama

Završni magistarski rad

Studentica:

Džana Provalić

Mentorica:

Prof.dr. Jadranka Kolenović-Đapo

Sarajevo, oktobar 2021.

ZAHVALE

Zahvaljujem se mentorici, prof.dr. Jadranki Kolenović-Đapo na prenesenom znanju, korisnim sugestijama i smjernicama tokom izrade ovog rada.

Zahvaljujem se i ostalim profesorima, kao i svim ispitanicima ovog istraživanja. Hvala i mojim divnim prijateljicama i kolegicama na podršci i svim lijepim trenucima tokom studiranja.

Posebnu zahvalnost dugujem suprugu Samiru i braći Adinu i Emanu koji su me bodrili i bili velika podrška, kao i sinu Imranu koji je svojim rođenjem postao moja najveća inspiracija i motiv da budem najbolja verzija sebe.

Ovaj rad posvećujem svojim roditeljima, Selimi i Nedimu.

Uvijek ste me podsticali da idem dalje i ostvarim svoje snove.

Bez vaše bezuslovne ljubavi, podrške i razumijevanja, ne bih postala ovo što jesam!

SAŽETAK

Istraživanje je koncipirano na temelju dosadašnjih spoznaja koje se odnose na dispozicijsku domenu, odbrambene mehanizme i interpersonalne interakcije.

Cilj našeg istraživanja je da na temelju dosadašnjih spoznaja o konstruktima osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama ispitamo u kojoj mjeri navedeni konstrukti doprinose socijalnim interakcijama. U istraživanju je učestvovalo 180 ispitanika. Prosječna dob ispitanika iznosi $M=22.21$ ($SD=3.37$). Podaci su prikupljeni primjenom sljedećeg intrumentarija: Skala interpersonalne orijentacije (Bezinović, 2002), Upitnik odbrambenih mehanizama DSQ-40 (Andrews, Pollock i Stewart, 1989), Skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti (Kardum i Smojver, 1993), te Upitnik sociodemografskih karakteristika kreiran za potrebe ovog istraživanja.

Utvrđena je statistički značajna korelacija između većine varijabli uključenih u istraživanju. Kao značajni prediktori filantropskih orijentacija, izdvojili su se ugodnost i neurotske odbrane, dok su se kao značajni prediktori mizantropskih orijentacija izdvojili ekstraverzija i nezrele odbrane.

Ključne riječi: osobine ličnosti, neurotične potrebe, interpersonalna interakcija, odbrambeni mehanizmi

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
1.1. Model ličnosti „Velikih pet“	6
1.2. Doprinos osobina ličnosti u interpersonalnoj interakciji	9
1.3. Odbrambeni mehanizmi.....	13
1.3.1. Uloga odbrambenih mehanizama u prilagodbi ličnosti	15
1.4. Interpersonalni odnosi prema Karen Horney	17
1.5. Interpersonalne interakcije.....	18
1.6. Neurotične potrebe prema Karen Horney	20
2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	21
2.1. Cilj istraživanja.....	21
2.2. Problemi istraživanja	22
2.3. Hipoteze	22
3. METODOLOGIJA.....	23
3.1. Ispitanici	23
3.2. Postupak.....	23
3.3. Instrumentarij.....	24
4. REZULTATI.....	29
4. RASPRAVA	36
6. ZAKLJUČAK	41
7. LITERATURA.....	42
8. PRILOG.....	48

1.UVOD

„Čovjek je lukovica sastavljena od stotinu ljuski, tkanina od mnogih niti...Svako nosi sa sobom sve do konca ostatke svoga rođenja, sluz i ljušturu jednog prasnijeta.“ (Hesse, 1927)

Kao što je Hesse (1927) u svojim mislima, prethodno navedenim izrekao, teško je odvajati čovjekove niti jedne od drugih i samim time je i proučavanje te „tkanine, lukovice“ jako kompleksno i nedokučivo. Filozofi, pjesnici i naučnici su stoljećima pokušavali shvatiti sadržaj, smisao i složenost ljudske prirode. Na mnogobrojna pitanja je gotovo nemoguće dati definitivne, vjerodostojne odgovore. Ličnost je iznimno važna za razumijevanje čovjekove prirode i njegovog psihičkog života. Međutim, nema definicije ličnosti koja je općeprihvaćena (Petz, Furlan, Kljajić, Kolesarić, Krizmanić, Szabo i Sverko, 2005).Razlog tome je teškoća pronalaska definicije koja je toliko sveobuhvatna da uključuje unutrašnje karakteristike, socijalne efekte, kvalitete uma, tjelesne karakteristike, odnose s drugima i unutrašnje ciljeve (Larsen i Buss, 2007).

Jedna od definicija koja, manje, više obuhvata gore navedene elemente je definicija Larsena i Bussa (2007, str.4) koja glasi: "Ličnost je skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizovani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu.“ Postoji više od dvadeset hiljada pridjeva – deskriptora crta ličnosti u engleskom jeziku. Ova zapanjujuća činjenica govori *per se* kako u svakodnevnom životu postoje snažni razlozi za naš pokušaj razumijevanja i opisivanja prirode onih s kojima ulazimo u interakcije (Larsen i Buss, 2008). Uzimajući u obzir poziciju koju u savremenoj psihologiji zauzima psihologija ličnosti, nije ni čudno što je neki autori (Pervin, Cervone i John, 2008) nazivaju „kraljicom psihologije“. Iz dispozicijske perspektive, ponašanje je determinisano bazičnim osobinama ličnosti.Osobine ličnosti imaju i dinamičko svojstvo. Od osobina ličnosti ovisi na koji način ćemo percipirati okolinu i doživljavati druge ljude i koje ćemo strategije koristiti u suočavanju sa frustracijskim i stresnim situacijama (Kolenović-Đapo, Drače i Hadžiahmetović, 2015). Za Raymonda B.Cattella (1943), ličnost je ono što omogućava predviđanje onoga što će određena osoba uraditi u datoj situaciji. Ovom definicijom je istaknuta prediktivna moć osobina ličnosti. Jedan od osnovnih ciljeva nauke (pored deskripcije i eksplanacije) je i predviđanje, što u psihologiji ne podrazumijeva nužno uzročno-posljedičnu vezu između pojava. Dakle, po Cattellovoj definiciji, za osobine ličnosti se ne tvrdi da uzrokuju nečije ponašanje, već da, na

osnovu njihovog poznavanja, možemo anticipirati nečije bihevioralne obrasce i načine reagovanja na okolinske uslove (Repišti, 2016, str.4). Nadalje, osobine ličnosti doprinose kvaliteti međuljudske interakcije. Međutim, interpersonalnoj orijentaciji doprinose i druge varijable (u našem radu – neurotične potrebe). Nadalje, kvaliteti socijalnih interakcija u značajnoj mjeri doprinose i mehanizmi odbrane. Dugoročno korištenje nezrelih i neurotičnih mehanizama odbrane ruminira interpersonalne odnose. Na temelju ovih spoznaja je koncipirana naša studija. U teorijskom dijelu bit će elaborirani konstrukti koje smo uključili u istraživanje.

Prema tome, najprije ćemo prikazati saznanja iz područja Pet velikih, neurotičnih potreba i na kraju objasniti ćemo teorijske osnove mehanizama odbrane.

1.1. Model ličnosti „Velikih pet“

Psihologiji ličnosti je potrebna taksonomija osobina ličnosti koja kroz standardizovanu nomenklaturu omogućava jasnu komunikaciju među naučnicima (John i Srivastava, 1999). Petofaktorski model je taksonomija koja je u posljednje vrijeme imala najveću potporu istraživača. Taksonomija Velikih pet je, uz određene varijacije u opisima dimenzija, facetama i upitnicima kojima se proučava, najkorišteniji model u modernim istraživanjima ličnosti (Larsen i Buss, 2007). Model ličnosti Velikih pet nudi integrativan okvir za istraživanja u psihologiji ličnosti (Mlačić i Knezović, 1997). U širem smislu, petofaktorski model je naziv za pet ključnih dimenzija ličnosti obuhvaćenih bilo kojim petofaktorskim modelom, ali u užem smislu se koristi kao naziv za pet dimenzija utvrđenih u okviru Goldbergova modela (Petz i sar., 2005). Goldberg (1982) je napravio najveće i najopćenitije sistemsko istraživanje velikih pet faktora, te se njegova taksonomija petofaktorskog modela zasniva na samoprocjenama pojedinačnih deskriptora. Primjerice, za ekstraverziju (pričljiv, direktan, uporan, aktivan i otvoren). Petofaktorski model potiče primarno iz istraživanja opisa ličnosti kojima se ljudi koriste u svakodnevnom jeziku, odnosno iz tzv. leksičkog pristupa. Ovaj se pristup temelji na pretpostavci da one individualne razlike koje su bile najznačajnije u svakodnevnim interakcijama između pojedinaca postaju enkodirane u njihov jezik. Što su te razlike važnije, u većoj se mjeri primjećuju - te se na kraju počinju označavati pojedinim riječima (Goldberg, 1982). Petofaktorski model se prvobitno zasnivao na kombinaciji leksičkog i statističkog pristupa. Leksički pristup koristi dva kriterija za identificiranje, frekvenciju sinonima, koja sugerise da broj pridjevskih deskriptora nekog atributa govori o važnosti te dimenzije

individualnih razlika, odnosno da više pridjevskih deskriptora opisuje važniju dimenziju individualnih razlika, dok je drugi kriterij međukulturalna univerzalnost. Taj kriterij sugerira da što su individualne razlike važnije za ljudske transakcije, to će u više jezika postojati riječi za njihovo značenje. Statistički pristup za identifikaciju glavnih dimenzija ličnosti koristi faktorsku analizu ili neku sličnu proceduru, te je ateoretičan (Larsen i Buss, 2007). Jedna od teorijskih prednosti leksički deriviranih pridjevskih mjera u odnosu na upitničke mjere dimenzija petofaktorskog modela proizlazi iz činjenice da one potiču iz analize svih riječi koje se u nekom jeziku koriste za opisivanje ličnosti (Saucier i Goldberg, 2001). Pristalice leksičkog pristupa (Digman, 1990; Goldberg, 1982; Hofstee, 1990; John, 1990; Saucier i Goldberg, 2001; prema Gračanin, Kardum i Krapić, 2004) ističu da je nedostatak pristupa koji koristi rečenične fraze u tome što je mogući broj različitih čestica u obliku rečenica praktički beskonačan, te je njihova specifikacija i eventualna taksonomija vrlo složena i nužno manje sistematična. Za razliku od te strategije, leksički pristup polazi od velikog, ali konačnog broja termina koji u svakodnevnom jeziku služe kao oznake atributa ličnosti, što dovodi do toga da su modeli koji koriste takav pristup integrativniji, jednoznačniji, te da imaju veću heurističku vrijednost (John, 1990; prema Gračanin i sar., 2004). Osim toga, pridjevske mjere koje su proizašle iz leksičkog pristupa teorijski zadovoljavaju uslov sadržajne valjanosti, dok je za rečenične mjere gotovo nemoguće utvrditi koliko dobro reprezentuju moguće opise ličnosti (Gračanin i sar., 2004).

Model Velikih pet pretpostavlja postojanje pet bazičnih dimenzija koje leže u osnovi osobina ličnosti otkrivenih, kako prilikom analize prirodnih jezika, tako i analize psiholoških mjernih instrumenata. Model Pet velikih uključuje faktore: Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost, Ugodnost i Savjesnost (Knežević, Radović i Opačić, 1997). Svaki od ovih pet faktora uključuje specifične facete koje se nalaze na nižoj hijerarhijskoj razini i predstavljaju osnovna obilježja pojedinca.

Faktor	Facete
Neuroticizam	anksioznost, hostilnost, depresivnost, sputanost, impulsivost i ranjivost (vulnerabilnost)
Ekstraverzija	toplina, druželjubivost, asertivnost, aktivnost, traženje uzbuđenja i pozitivne emocije
Otvorenost	maštanje, estetika, postupci (akcije), ideje, vrijednosti
Ugodnost	povjerenje, iskrenost, altruizam, pomirljivost, skromnost, blagost
Savjesnost	kompetentnost, organizovanost, odgovornost, težnja za postignućem, samodisciplina i promišljenost

(Costa i McCrae, 2005; prema Repišti, 2016, str.201)

Specifične crte emocionalne stabilnosti su smirenost, opuštenost, staloženost, dok se neuroticizam odnosi na anksioznost, iritabilnost, sramežljivost i napetost. Ekstraverzija označava spremnost na uključivanje u međuljudske relacije, potrebu za stimulacijom, visoku razinu aktivnosti, asertivnost, sposobnost doživljavanja pozitivnih emocija i toplinu. Introversija uključuje zatvorenost i povučenost. Osobe koje postižu visok rezultat na skali otvorenosti ka novim iskustvima karakterišu kreativnost, znatiželja, originalnost, širok spektar interesovanja, kao i nekonvencionalno poimanje. Osobe koje postižu nizak rezultat na skali otvorenosti ka novim iskustvima karakterišu suprotna obilježja, poput konvencionalnosti i neanalitičnosti. Obilježja pojedinaca koji postižu visok rezultat na skali ugodnosti su povjerljivost, lakovjernost, iskrenost, dobroćudnost, kao i uslužnost. Suprotno, nizak rezultat na ugodnosti obilježavaju cinizam, sumnjičavost, grubost i nepristojnost. Visok rezultat na skali savjesnosti podrazumijeva organizovanost, ambicioznost, ustrajnost, samodisciplinovanost, dok drugi pol opisuje crte poput nemarnosti, nepouzdanosti, lijenosti i besciljnosti. (Larsen i Buss, 2008; Pervin i sur., 2008). NEO PI-R je upitnik proizašao iz hipotetskog modela Coste i McCrae, a model Pet velikih iz pristupa crta kao deskriptora ponašanja. Iz drugog pristupa je kreirana skala procjene za Pet Velikih (Kardum i Smojver, 1993). Kardum i

Smojver (1993) navode da istraživanja ovog modela pokazuju kako spomenutih pet faktora nisu odraz dimenzija ličnosti samo na konceptualnoj, nego i na ponašajnoj razini.

1.2.Doprinos osobina ličnosti u interpersonalnoj interakciji

Ekstraverzija

Ekstraverte karakterišu interpersonalne osobine poput socijalnosti, topline i asertivnosti, ali i osobine temperamenta, poput aktivnosti, traženja uzbuđenja i pozitivne emocionalnosti i entuzijazma (Ashton i Lee, 2007). Ekstraverzija se, osim na kvalitetu i intenzitet interpersonalnih odnosa, toplinu, dominantnost, odnosi i na traženje iskustava i pozitivnu emocionalnost. Facete kojima je opisana ova dimenzija su društvenost, aktivnost na jednom kraju kontinuuma te šutljivost, povučенost i zatvorenost na drugom kraju. Osobe s visokim rezultatom ekstraverzije su pričljive, aktivne, optimistične i zabavne, a one koje postižu niski rezultat su tihe, konvencionalne i povučene (Lončar, 2005). Autori (Lucas, Diener, Grob, Suh, i Shao, 2000) ističu da glavni element ekstraverzije nije sklonost za socijalnom interakcijom, već konstrukt osjetljivosti za nagrade. Ekstraverti se vole zabavljati, preuzimaju vodstvo, te imaju veći utjecaj na svoju socijalnu okolinu. S druge strane, pojedinci koji postižu niže rezultate na dimenziji ekstraverzije-introverti manifestiraju suprotne osobine od ekstraverata, npr.reflektivno i promišljeno ponašanje, sramežljivost i inhibiranost (Cooper i Pervin, 1998). Bollmer, Harris i Milich (2006) opisuju tipičnu žrtvu kao introverta. Za njih je to sramežljiva, rezervisana, tiha, skromna osoba koja voli rutinu i ima mali krug prijatelja. Potrebno je istaknuti da u stvarnosti nema bezuslovnih ekstraverata ili introverata (Cooper i Pervin, 1998).

Ugodnost

Nadalje, ugodnost je povezana s nižom razinom socijalnog konflikta, pomirljivim ponašanjem, spremnošću za kompromis, za razliku od hostilnosti i agresivnosti. Ugodnost procjenjuje kvalitetu nečije interpersonalne orijentacije na kontinuumu od suosjećanja do neprijateljskih misli, osjećaja i radnji. Karakteristike onih koji su visoko na ugodnosti su obzirnost, prijateljstvo, kao i spremnost na pomaganje drugom (Costa i McCrae, 1992). Ugodnost se, poput ekstraverzije, smatra interpersonalnom dimenzijom- ali se ona odnosi na kvalitetu interakcije na kontinuumu od suosjećanja do antagonizma. Pojedinci koji postižu visoke rezultate na dimenziji ugodnosti češće

koriste pregovaranje za rješavanje sukoba, te se vjerovatnije povlače iz socijalnih sukoba. Ugodne osobe su skromne, dobronamjerne i obazrive. Osobe visoko na ugodnosti imaju kapacitet za stvaranje bliskih iskrenih odnosa. Altruistične su, povjerljive, te primaju socijalnu podršku od bliskih osoba (Bollmer i sar., 2006). Osobe nisko na dimenziji ugodnosti su grube, cinične i nepristojne, dok su osobe visoko na ugodnosti privržene, povjerljive i sklone pomaganju (Kardum i Smojver, 1993). U istraživanju Hudek-Knežević, Kardum i Gračanin (2010), ugodnost, savjesnost i ekstravezija su se pokazali kao najbolji prediktori žrtava zlostavljanja. Ugodnost je nasuport agresivnosti, te agresivni (ili neugodni) pojedinci pokušavaju koristiti svoju socijalnu moć za rješavanje sukoba (Larsen i Buss, 2007).

Savjesnost

Savjesnost je tendencija organizovanosti, upornosti i motivacije pojedinca u ciljno usmjerenim ponašanjima. Pojedinci s visokim rezultatom na savjesnosti se smatraju pouzdanim, te samodisciplinovanim za razliku od onih sa niskim rezultatom na spomenutoj dimenziji (Costa i McCrae, 1992). U osnovi savjesnosti je ambicioznost, tačnost i odgovornost u poslu i interpersonalnim vezama. Pojedinci koji postižu visoke rezultate na dimenziji savjesnosti su marljivi i tačni u svom radu (Larsen i Buss, 2007). Savjesnost kao crta ličnosti obuhvata radne navike, odgovornost te poštivanja pravila, a pridonosi i samokontroli u sportskim aktivnostima, što dovodi do bolje uspješnosti u sportu (Mlačić i Šakić, 2008). Osobe koje su visoko na savjesnosti organizuju svoje vrijeme i fizičku okolinu, disciplinovano rade ka zacrtanom cilju, teže tačnosti i perfekcionizmu u svojim zadacima, te su oprezne prilikom donošenja odluka (Ashton i Lee, 2007). S druge strane, oni koji postižu niže rezultate na ovoj dimenziji nisu zabrinuti urednom okolinom i rasporedom aktivnosti, izbjegavaju teške i zahtjevne zadatke, te donose odluke impulsivnije ili sa malo razmišljanja. Uz to se ne zamaraju ako njihov rad sadrži neke manjkavosti (Ashton i Lee, 2007). Nadalje, potencijalne žrtve zlostavljanja postižu niže rezultate na dimenziji Savjesnosti (Bollmer i sar., 2006). Pojedinci koji postižu visoke rezultate na dimenziji savjesnosti su marljivi, pouzdani i organizovani. Oni pojedinci koji postižu niske rezultate na ovoj dimenziji su uglavnom lijeni, nepouzdana i bezbrižni. Također, istraživanja pokazuju kako muškarci postižu značajno niže rezultate na dimenziji savjesnosti od žena (Weisberg, DeYoung i Hirsch, 2011).

Emocionalna stabilnost

Facete opuštenosti, smirenosti i staloženosti determiniraju dimenziju emocionalne stabilnosti. Emocionalna nestabilnost ili neuroticizam je determinirana facetama anksioznosti, nesigurnosti, potištenosti i neprikladnih emocionalnih reakcija (Kardum i Smojver, 1993). Emocionalno stabilni smirenije reaguju na životne stresove, njihovo raspoloženje se rjeđe mijenja, u odnosu na one na suprotnom polu dimenzije. Visoki rezultati na tom suprotnom polu dimenzije, odnosno neuroticizmu ukazuju da pojedinci imaju veću vjerovatnoću za doživljaj anksioznosti i negativnih emocija (Costa i McCrae, 1992). Oni u socijalnim odnosima imaju mnogo više uspona i padova, te imaju veći strah od upuštanja u seksualne odnose i doživljavaju više seksualne anksioznosti. Neuroticizam se definiše općom sklonošću negativnim emocijama, kao što su ljutnja, strah i tuga koje otežavaju suočavanje s poteškoćama i stresom. Neuroticizam podrazumijeva i slabiju kontrolu impulsa, iracionalne ideje i slabiju toleranciju na frustracije. Pokazalo se da imaju i veću vjerovatnoću u odnosu na emocionalno stabilne ka razvijanju posttraumatskog stresnog poremećaja, ukoliko su izloženi visokostresnim događajima. Emocionalno stabilni se općenito bolje nose sa stresom (Larsen i Buss, 2007).

Otvorenost prema iskustvima

Sljedeći faktor je „Otvorenost prema iskustvima“ koju neki autori imenuju kao intelekt, profinjenost ili maštovitost. Otvorenost za iskustva, dimenzija je ličnosti koja, kako joj i samo ime govori, upućuje na otvorenost prema umjetničkim i intelektualnim izazovima, potrebu za promjenama i usmjerenost ka osjećajima (Lončar, 2005). Facete koje opisuju ovu dimenziju jesu kreativnost, sklonost maštanju i razmišljanju. Za osobe koje postižu visok rezultat na otvorenosti ka novim iskustvima, karakteristična je kreativnost, znatiželja, originalnost, širok spektar interesovanja, nekonvencionalno poimanje, dok je nizak rezultat pokazatelj suprotnih obilježja, kao što su konvencionalnost i neanalitičnost (Pervin i sar., 2008). Oni koji postižu visoke rezultate na spomenutoj dimenziji su maštoviti, radoznali u različitim područjima, te se zanimaju za neobične ljude i ideje (Ashton i Lee, 2007). Kako navode Larsen i Buss (2007), takvi pojedinci su otvoreniji za nova iskustva i imaju više poteškoća u ignorisanju prethodno doživljenih podražaja. Pojedince koji postižu niže rezultate na ovoj dimenziji ne privlače ideje koje se čine radikalnima ili nekonvencionalnima (Ashton i Lee, 2007). Nadalje, postoje dokazi da su ovih pet faktora dugotrajne dispozicije koje se očituju u ponašanju, te da su to faktori koji su pronađeni kod ljudi

različite dobi, spola, rase i jezičkih grupa, iako se mogu drugačije izražavati u različitim kulturama. Dokazi o nasljednosti sugerišu kako postoje biološke osnove za ovaj model (Costa i McCrae, 1992). Ekstraverzija i neuroticizam predstavljaju osnovne ose petofaktorskog modela, a neki istraživači, na primjer, Tellegen (1982; prema John i Srivastava, 1999) zbog visoke povezanosti ekstraverzije s pozitivnim, a neuroticizma s negativnim emocionalnim stanjima, predlaže čak preimenovanje ovih konstrukata u pozitivnu, odnosno negativnu emocionalnost. Kardum i Smojver (1993), navode kako najveći dio varijance ličnosti objašnjavaju ekstraverzija i ugodnost, te upravo ove osobine ličnosti dolaze do izražaja u interpersonalnim odnosima. Osobine iz faktora savjesnosti dolaze do izražaja pri socijalnoj kontroli impulsa te izvršavanju određenih zadataka, dok emocionalna stabilnost odražava značajke emocionalnog reagovanja. Konačno, faktor otvorenosti za iskustva odražava kvalitetu i kompleksnost intelektualnog iskustva. Kako navode Kardum i Smojver (1993), istraživanja ovog modela pokazuju da su ovih pet faktora, ne samo odraz dimenzija ličnosti na konceptualnoj, već i na ponašajnoj razini. Iz dispozicijske perspektive, ponašanje je determinisano bazičnim osobinama ličnosti. Osobine ličnosti imaju i dinamičko svojstvo. Od osobina ličnosti ovisi na koji način ćemo percipirati okolinu i doživljavati druge ljude i koje ćemo strategije koristiti u suočavanju sa frustracijskim i stresnim situacijama (Kolenović-Đapo i sar, 2015). Cramer (2006; prema Kolenović-Đapo i sar, 2015) je svojim istraživanjem pokazao da postoji povezanost između mehanizama odbrane i različitih osobina ličnosti, te je pokazao da uz pomoć mehanizama odbrane možemo predviđati promjene u ličnosti. U skladu s time, Cramer (2006; prema Kolenović-Đapo i sar, 2015) je utvrdio da optimistične osobe više negiraju da se njima mogu dogoditi neke negativne stvari u životu (odbrambeni optimizam). Savjesna osoba će izbjegavati aktivnosti koje bi joj mogle ugroziti zdravlje. Emocionalno stabilna osoba će koristiti adaptivnije i zrele odbrambene mehanizme, otpornija je na stresne situacije i razvija efikasne načine suočavanja sa njima. Nadalje, Muris, Winands i Horselenberg (2003) su istraživali odnos odbrambenih mehanizama ličnosti, crta ličnosti i psihopatoloških simptoma kod mladih psihički „zdravih“ osoba. Rezultati su pokazali povezanost između psihoticizma i neuroticizma, te neurotičnih i nezrelih odbrambenih mehanizama ličnosti s jedne strane i psihopatoloških simptoma s druge strane.

Prema tome, najprije ćemo prikazati saznanja o mehanizmima odbrane, njihovoj ulozi, kako u psihologiji ličnosti, tako i u životu pojedinca.

1.3.Odbrambeni mehanizmi

Sve psihodinamske teorije duguju svoj nastanak promišljanjima Sigmunda Freuda (Rathus, 2000). On se smatra prvim arheologom ljudskog uma, a njegov psihoanalitički pristup ličnosti je predstavljao veliki poticaj za razvoj znanstvene psihologije ličnosti (Larsen i Buss, 2008, str. 274). U korpusu psihodinamskih termina, koncept mehanizama odbrane je najstariji član. Odbrambeni mehanizmi su konstrukti koji su iz ortodoksno psihodinamskog pristupa, među rijetkima „preživjeli“ test vremena, te se u savremenoj psihologiji smatraju najvrednijom zaostavštinom Sigmunda Freuda (Kolenović-Đapo i sar., 2015, str.7). Za razliku od mnogih drugih aspekata psihoanalitičke teorije koji su se tokom vremena mijenjali, teorije ego odbrana široko su prihvaćene i u sadašnjoj literaturi su prikazane gotovo identično kao u ranim fazama psihoanalitičke teorije (Conte i Plutchik, 1995).Mehanizmi odbrane su među dokazano najčvršćim, najtrajnijim, najmanje kontroverznim psihoanalitičkim konceptima i široko su prihvaćeni i van psihoanalitičke terapije (Cramer, 2000). Za prilagođavanje socijalnom okruženju, ljudi u brojnim situacijama koriste nesvjesne psihološke mehanizme odbrane (Feist, 1994). Pod pritiskom prekomjerne strepnje, “ ja“ je ponekad prisiljeno da preduzima krajnje mjere za oslobađanje od pritiska. Te mjere su nazvane odbrambenim mehanizmima (Hall i Lindzey, 1983).Vaillant (2000) navodi da je jedan od najvećih Freudovih doprinosa postulacija iz 1894. godine da nesvjesni mehanizmi odbrane „štite individuu od bolnih emocija, ideja i realnosti“. Freud je mehanizme odbrane definisao kao nesvjesne automatske akcije koje imaju svrhu redukovanja anksioznosti. U skladu sa redefinisanjem tradicionalnog psihoanalitičkog mišljenja o statusu ega: ego-psiholozi su mehanizme odbrane definisali kao realne i fleksibilne misli i aktivnosti koje vode do rješavanja problema i na taj način redukuju negativne afekte. Freud je mehanizme odbrane klasifikovao na dva načina. Razlikovao je primarne (opće) i sekundarne mehanizme, one koji se aktiviraju u odbrani konkretnog simptoma. Druga klasifikacija se odnosi na normalne i patološke odbrane. Normalne odbrane se javljaju uz aktivaciju negativnog afekta ili prilikom prisjećanja na neko bolno iskustvo. Patološki mehanizmi se uvijek javljaju uslijed prekomjernog prisustva unutrašnjih negativnih stimulusa, protiv kojih ne postoji naučena odbrana (Laplanche i Pontalis, 1984). Mehanizmi odbrane su područje interesa različitih psiholoških disciplina: psihologije ličnosti, kliničke psihologije, socijalne psihologije, kognitivne psihologije i razvojne psihologije. Vaillant (1971; prema Kolenović-Đapo i sar.,2015) je slijedio klasifikaciju Ane Freud, proširio njenu listu i objasnio dvadeset mehanizama odbrane

koje posmatra kao procese. Na dnu piramide su neadaptivni i najnezreliji mehanizmi odbrane, psihotične odbrambene reakcije. Na drugoj razini su nezreli mehanizmi odbrane, a nakon njih su pozicionirani neurotični načini odbrane, dok se na vrhu piramide nalaze zreli odbrambeni mehanizmi (Kolenović-Đapo i sar., 2015).

Represija ili potiskivanje sadržaja, doživljaja i iskustva iz svijesti u podsvijest čini glavni odbrambeni mehanizam ego ili ličnosti. On je također i osnovica za nastajanje i funkcionisanje drugih mehanizama. Drugi odbrambeni mehanizam po važnosti jest projekcija koja predstavlja nesvjesni proces pripisivanja drugima vlastitih neprihvatljivih impulsa, stavova, mišljenja, vjerovanja i ponašanja (Hentschel, Smith, Draguns i Ehlers, 2004). Nadalje, frustracija i anksioznost mogu biti uklonjene ili ublažene iskrivljavanjem realnosti putem racionalizacije koja predstavlja pogrešno mišljenje ili izmišljanje razloga koji mogu zamijeniti prave razloge nekog neuspjeha, pogreške ili pogrešnog suda (Fulgosi, 1987).

Nadalje, Vaillant (1992; prema Kolenović-Đapo i sar., 2015) navodi četiri bitne funkcije mehanizama odbrane, a to su: 1. kontrolisanje ispoljavanja emocija unutar prihvatljivih granica; 2. uspostavljanje homeostaze ili kanaliziranje neprihvatljivih poriva u društveno prihvatljive aktivnosti; 3. osiguravanje predaha u situacijama koje ne možemo integrisati ili se ne uklapaju u našu sliku o sebi; i 4. pomoć pri nošenju sa nerazriješenim konfliktima sa značajnim drugima.

Vaillant je pokazao da su nezrele odbrane u negativnoj korelaciji sa dobrim prilagođavanjem, a pozitivno sa psihopatologijom. Naglasio je da se u funkciji dobi smanjuje upotreba nezrelih odbrana, dok se upotreba zrelih povećava (Vaillant, 1976). Odbrambeni mehanizmi omogućavaju ego da kontroliše id i da ukloni njegove impulse, zahtjeve, prohtjeve i dovede do njegova zadovoljenja i onda kada id nije moguće zadovoljiti na realan način. Ova se Freudova koncepcija odbrambenih mehanizama razlikuje donekle od one koja je uobičajena u savremenoj psihologiji, a po kojoj mehanizmi odbrane predstavljaju način odbrane ličnosti u situaciji kada postoji frustracija ili opasnost od frustracije. U takvoj koncepciji, ti mehanizmi štite ličnost kao cjelinu, a ne samo ego (Zvonarević, 1978; prema Fulgosi, 1987). Na temelju definicija odbrambenih mehanizama i funkcije koju imaju u prilagodbi pojedinca, očito je da su mehanizmi odbrane posrednici između

pojedince i situacije, koji u ovisnosti od vrste mehanizma odbrane različito utječu na psihosocijalnu prilagodbu.

1.3.1. Uloga odbrambenih mehanizama u prilagodbi ličnosti

Mnogi teoretičari ličnosti su razmatrali kakva je uloga odbrambenih mehanizama u prilagodbi ličnosti. Ovo pitanje se, prema Kolenović-Đapo i sar. (2015) čini lagano i komplicirano, te navode da nam odbrane ličnosti pomažu u mnogim situacijama, dok njihova česta upotreba može učiniti određeni događaj ili situaciju nepodnošljivom. Zbog toga su i otvorena pitanja kada, gdje i do koje granice upotreba mehanizama odbrane ličnosti ima svoju adaptivnu vrijednost. Kada dođe do isuviše jakih sukoba izazvanih unutrašnjim ili spoljnim zahtjevima koji prevazilaze njegovu snagu, ego ne uspijeva da se bori do tada izgrađenim i korištenim mehanizmima odbrane, te pojačava neke od njih i koristi ih na jednoobrazan i manje uspješan način ili se vraća već odavno napuštenim mehanizmima. Mehanizmi odbrane tada poprimaju patološka obilježja koja ih po jačini, neuspješnosti, jednoobraznosti i ponavljanju razlikuju od normalnih (Tadić, 1992). Ego psiholozi su smatrali da odbrane nužno ne moraju biti normalne i patološke, nego mogu voditi i zdravim ciljevima. Često se postavlja pitanje kako se pretvaranje u suprotnost može razlikovati od istinskog izražavanja impulsa ili osjećanja. Na primjer, kako se može razlikovati ljubav kao odbrambena mjera od prave ljubavi? Hall i Lindzey (1978) navode da ekstremni oblici ponašanja bilo koje vrste obično ukazuju na pretvaranje u suprotnost. Korištenje odbrambenih mehanizama postaje problem kada počne kočiti produktivnost ili ako počne ograničavati sposobnost održavanja socijalnih odnosa. Odnosno, vjerovatno se radi o psihičkom problemu ako postoji negativan utjecaj na bilo kojem od područja života, u bilo kojim interpersonalnim interakcijama. Vaillant (2000) smatra da su mehanizmi sastavni dio razvoja svake osobe te da su zreli mehanizmi zdravi i da kao takvi predstavljaju najbolje prediktore psihološkog i tjelesnog zdravlja. Tek kada postanu životni stil izbjegavanja suočavanja s realnošću i kada više ne uspijevaju držati anksioznost pod kontrolom, tada nastaju psihički poremećaji (Vulić-Prtorić, 2008). Direktno suočavanje sa teškim problemima i poduzimanje mjera za rješavanje problema može biti jako korisno. Međutim, ponekad se problemi jednostavno ne mogu riješiti ili osoba nema energije idovoljno ličnih resursa za direktno suočavanje sa problemom. Snovi, pogreške u govoru, propusti, otpori i mehanizmi odbrane su ambasadori nesvjesnoga. Od svih pobrojanih manifestacija nesvjesnoga, jedino mehanizmi odbrane daju sliku čovjeka koji zavarava samoga sebe. Među autorima postoji konsenzus s obzirom na mišljenje da se mehanizmi odbrane aktiviraju nesvjesno, te da je u većini slučajeva njihova

upotreba neophodna za normalno funkcionisanje osobe (Kolenović-Đapo i sar., 2015, str. 67) Kako ego ima prilagodbenu funkciju, Hartmann je sugerisao da su odbrane nezavisne od instinkata i da svaka osoba ima sposobnost da nađe najprihvatljivije rješenje s ciljem efikasne prilagodbe (Kolenović-Đapo i sar, 2015). Nadalje, pregled definicija odbrambenih mehanizama jasno ukazuje na koncenzus među autorima o značajnoj ulozi odbrana ličnosti u psihosocijalnoj prilagodbi pojedinca. Razlike su očigledne u razumijevanju procesa koji su u njihovoj osnovi, te funkciji koju imaju u odbrani ličnosti. Prema tradicionalnom shvatanju, funkcija odbrambenih mehanizama je u redukovanju ili potpunom otklanjanju anksioznosti, dok savremena tumačenja funkciju odbrana vide u zaštiti ili uzdizanju samopoštovanja. Odbrambeni mehanizmi s kojima smo opremljeni, usvojili ih ili razvili u složenom procesu socijalizacije imaju prvenstveno protektivnu ulogu u mentalnom zdravlju ljudi. Psihičke odbrane nam pomažu da se lakše nosimo sa neuspjehom, frustracijama, stresnim situacijama i općenito životnim poteškoćama (Kolenović-Đapo i sar., 2015). Dobro razvijenom i snažnom egu stoji na raspolaganju veliki broj raznovrsnih, fleksibilnih, umjereno jakih i uspješnih odbrana koje čuvaju njegovu povezanost i integritet, omogućavaju dalje napredovanje i osposobljavaju ga za unutrašnje i spoljne sukobe (Tadić, 1992). Odbrambeni mehanizmi nas štite od anksioznosti i čuvaju naše samopoštovanje. Profil naših tipičnih mehanizama odbrane je dobar barometar za naše psihološko zdravlje (Gabbard, 1994; prema Čolović, 2017). Mehanizmi koji sa jedne tačke gledišta mogu služiti odbrambenim namjerama, kada se sagledavaju iz druge perspektive mogu istovremeno poslužiti adaptivnim namjenama (Meissner, 1985; prema Čolović, 2017). Loše prilagođenim pojedincima omogućavaju da se bolje nose sa samima sobom. Odbrambeni mehanizmi su pokazatelji pozitivnih ishoda psihoterapeutskih postupaka. Kakav će efekat proizvesti u prilagodbi pojedinca na složene situacijske zahtjeve, ovisi o nizu faktora, primarno o resursima ličnosti, odnosno individualnim obilježjima pojedinca i svakako od vrste odbrane koju pojedinac koristi. Nezrele odbrane kratkoročno osiguravaju pojedincu „mir“ i dovode ga do instant zadovoljstva. Za razliku od njih, zreli mehanizmi odbrane dugoročno pomažu pojedincu da uspješno prevaziđe stresnu situaciju. Važno je istaknuti i to da samo pod uslovom kada su odbrambeni mehanizmi dominantan odgovor na problem, tada ozbiljno narušavaju prilagodbu pojedinca (Atkinson i sar, 1983; prema Kolenović-Đapo i sar, 2015, str.66) Rezultati istraživanja pokazuju da su pojedinci koji koriste zrele mehanizme odbrane zadovoljniji svojim životom, imaju kvalitetnije interpersonalne relacije, zadovoljniji su poslom i bolje se nose sa hroničnim bolestima (Malone, Cohen, Liu, Vaillant i Waldinger, 2013). Nadalje, Baumeister,

Dale i Sommer (1998) navode da umjereno korištenje odbrana može ojačati samopoštovanje, minimizirati emocionalne poteškoće i na taj način predstavljaju facilitatore mentalnog zdravlja i prilagodbe, dok jači oblici proizvode suprotan efekat. Taylor, Kemeny, Read, Bower i Gruenewald (2000) su u svom istraživanju utvrdili da su protektivni faktor za mentalno zdravlje, pozitivne self iluzije koje se često zasnivaju na negiranju. Mehanizme odbrane koristimo svakodnevno. Jezik mehanizama odbrane i njihovih funkcija se ustalio i u svakodnevnom govoru, kao, na primjer u sljedećim frazama: „u otporu si“, „uvijek se žali“, „prestani da odlažeš obaveze“, „poričeš da imaš problem sa alkoholom, „nemoj biti tako rigidan“, „prenosiš svoju frustraciju na mene“, „bolje da se ugrizem za jezik“, „računaj da će osoba XY humorom spustiti tenziju“ (Perry, 2014). Kolenović-Đapo i sar. (2015) navode da su ljudi morali razvijati efikasne mehanizme kako bi opstali i prilagodili se složenim i različitim okolinskim zahtjevima, te da se čini kako bi bez korištenja odbrambenih strategija život čovjeka bio nezamisliv. Nadalje, kao i u drugim područjima kojim se bavio, i u području mehanizama odbrane, Freud je prenaplašavao dinamičke procese koji su u njegovoj osnovi, a zanemario je interpersonalni kontekst. Najznačajnija rekonceptualizacija funkcije odbrambenih mehanizama uslijedila je u sociopsihološkim pristupima tumačenja ličnosti (Karen Horney i Hary S.Sullivan) i tumačenju selfa od strane Heinza Kohuta. U ovim pristupima su naglašene interpersonalne relacije, a funkcija odbrambenih mehanizama je pomjerena sa intrapsihičkih konflikata na interpersonalno područje (Kolenović-Đapo i sar, 2015).

1.4. Interpersonalni odnosi prema Karen Horney

Za razliku od Freudove teorije, učenje Karen Horney treba sagledati kao težnju da razumijemo ponašanja pojedinca u interpersonalnim odnosima. Već od tridesetih godina prošlog vijeka, postepeno napuštajući instinktivističku i genetičku orijentaciju u tretmanu neurotičnih poremećaja, Horney sve više dolazi do zaključka da se primarni uzrok poremećaja nalazi u međuljudskim odnosima u okviru određene kulture. Također, Horney (1966) je smatrala da je pojedinac motivisan da razvije svoje potencijale i da može da se mijenja do kraja života. Horney je mehanizme odbrane definisala kao strategije koje omogućavaju pojedincu da se lakše nosi sa životnim poteškoćama, a ne kao izravni način „rješavanja“ aktualnog problema. Horneyevski rečeno, mehanizmi odbrane su „pomoćni načini za sticanje umjetne harmonije.“ Dijelila je mišljenje sa Sigmundom Freudom i

Anom Freud da ljudi koriste obrambene mehanizme kako bi se zaštitili od tjeskobe, ali je i prepoznala da odbrambeni mehanizmi pomažu ljudima da održe samopoštovanje (Kolenović-Đapo i sar., 2015, str. 122). Nadalje, Fromm (1979) navodi kako je Freud pretpostavio da se čovjek orijentiše u dva suprotna pravca: njegov glavni interes, ljubav, briga ili kao što Freud kaže libido (seksualna energija) može biti usmjeren prema njemu samome ili prema svijetu, ljudima, idejama, prirodi, ljudskim djelima. Horney je pretpostavila tri orijentacije: kretanje ka ljudima, kretanje od ljudi i kretanje protiv ljudi. Svaka od ovih grupa predstavlja neku bazičnu orijentaciju prema drugima i sebi. Horneyeva je u ovim različitim orijentacijama nalazila podlogu za unutarnje sukobe (Hall i Lindzey, 1978). Svim ovim neurotičnim ponašanjima, zajedničko je otuđenje od same suštine svoga bića, što je, kako je upozorila Horney, sama srž, odnosno nukleus problema. Neurotične osobe koje budu prepuštene sebi i kojima se ne pruži pomoć, ne samo da se suočavaju sa raznoraznim društvenim problemima, već teško žive same sa sobom. To je teško stanje i ugrožava ne samo tu osobu, već i druge oko nje (Horney, 1950). Doživljajima iz djetinjstva, koje Freud smatra primarnom uzročnošću, nije poklonila posebnu pažnju, ali ne zato što ih nije smatrala važnim, već što je u prvi plan stavila interpersonalne odnose, sadašnjost i posljedice (Horney, 1970). Horney je, kao i Freud, smatrala da je odnos roditelj-dijete izuzetno važan. Ako su roditelji prema djeci ravnodušni ili grubo, kod djece se javlja osjećaj nesigurnosti ikako Horney kaže temeljna anksioznost. Djeca zamjeraju roditeljima što ih zanemaruju, pa je Horneyeva pretpostavila da će temeljna hostilnost pratiti temeljnu anksioznost. Prihvatila je Freudovo stajalište da će djeca radije potisnuti, nego izraziti svoja neprijateljska osjećanja prema roditeljima, strepeći da ih ne kazne ili odbace (Quin, 1987; prema Rathus, 2000). Freud je otkrio da se izvjesne ograničene smetnje koje nemaju nikakve vidljive organske podloge kao što su histerični grčevi, fobije, depresije, narkomanija i funkcionalni stomačni poremećaji, mogu liječiti otkrivanjem nesvjesnih faktora koji leže kao podloga takvim smetnjama. Tokom vremena, smetnje ovakve vrste, nazvane su jednim imenom: neurotične smetnje (Horney, 1980).

1.5. Interpersonalne interakcije

Interpersonalni odnosi su produkt socijalnih, afektivnih i seksualnih relacija sa drugima (Fougeyrollas, Cloutier, Bergeron, Côté i St-Michel, 1999). Kompleksnost ljudskog ponašanja, posljedica je složenih odnosa koji proizilaze iz interakcije individue i okruženja. Angažovan odnos, bilo da se radi o ljubavnom odnosu, roditeljstvu, prijateljstvu ili psihoterapiji, koji u sebi sadrži

bazične karakteristike potrebne za razvoj sigurnosti, stvara preduslove za neuralnu integraciju u mozgu pojedinca. To rezultuje fleksibilnom samoregulacijom u funkcionisanju pojedinaca u odnosu na sebe i na svoju okolinu (Bastaić, 2007). Budući da je čovjek društveno biće, temeljan i tačan opis individualnih karakteristika svakog pojedinca moguć je tek kada se njegovo djelovanje sagleda u kontekstu socijalnih odnosa koje ostvaruje (Ho, 1998). U skladu s time, Sullivan u svojoj interpersonalnoj teoriji (1953) naglašava važnost potrebe za intimnošću kao socijalne potrebe i to u kontekstu interpersonalnih odnosa. Deficit u socijalnim odnosima i subjektivna reakcija na taj deficit rezultuju emocionalnim doživljajem kojeg nazivamo usamljenost. Sullivan (1953) navodi da dijete potrebu za druženjem osjeća vrlo rano, te je usamljenost i njene korijene moguće naći vrlo rano, vrijeme formiranja prvih socijalnih odnosa. Nadalje, porodično okruženje je temeljni kontekst unutar kojeg djeca stvaraju predodžbe o interpersonalnim odnosima i razvijaju obrasce socijalnih interakcija. Iskustva u interpersonalnim odnosima u porodici prenose se i na odnose izvan porodice, posebno na odnose s drugom djecom. Sve je veći interes za utvrđivanjem procesa kojima se rani socijalizacijski obrasci stečeni u porodici prenose tokom razvoja na druga područja interpersonalnih odnosa (Deković i Raboteg-Šarić, 1997). Prvi socijalni odnosi su temeljeni na potrebi za pripadanjem i uključenosti u vršnjačku zajednicu. U predadolescenciji i adolescenciji, socijalni odnosi motivisani su potrebom za intimnošću. Obje socijalne potrebe, potreba za pripadanjem i potreba za intimnošću, ostvaruju se i zadovoljavaju u interakciji s vršnjacima (Sullivan, 1953.) Potreba za prihvaćenošću od strane drugih i izbjegavanjem odbacivanja smatra se jednim od temeljnih ljudskih motiva. Prema Baumeisteru i Learyju (1995) većina ljudskih aktivnosti je potaknuta univerzalno inherentnom potrebom za pripadanjem, definisanom kao “potreba za formiranjem i održavanjem barem minimalne količine interpersonalnih odnosa“. Interpersonalni se odnosi mogu klasifikovati na kontinuumu od stranaca do poznanika, prijatelja, bliskih prijatelja do najboljih prijatelja ili supružnika. Prijateljstva su prema tome interpersonalni odnosi koji su okarakterisani visokim stepenom intimnosti, međuovisnosti i odnosnog očekivanja (Utz, 2014). Nadalje, međuljudski odnosi često podrazumijevaju i mnogobrojne teškoće u svakodnevnom funkcionisanju. U tekstu koji slijedi će biti govora o potrebama koje su stečene kao posljedica pokušaja da se nađe rješenje za teškoće u interpersonalnim odnosima.

1.6. Neurotične potrebe prema Karen Horney

Horneyeva navodi deset potreba i naziva ih „neurotičnim“, jer predstavljaju iracionalna rješenja problema, a u njih spadaju: neurotična potreba za naklonošću i potvrđivanjem, snažnim partnerom, ograničavanjem života na uske okvire, moći, eksploatacijom, za ugledom, divljenjem drugih, osobnim postignućem, nezavisnošću i perfekcionizmom (Hall i Lindzey, 1978) Konflikt prema Horneyevoj (1966) znači simultano prisustvo kontradiktornih neurotičnih crta koje se razvijaju iz potrebe pojedinca za sigurnošću, jer se u svijetu u kojem živi osjeća bespomoćno i izolovano. Pokušaj da se konflikti riješe, da se negira njihovo postojanje, da se ostvari izvjesno jedinstvo i vještačka harmonija, najčešće vode ličnost sljedećim rješenjima: pokušaju da se konflikti izbjegnu povlačenjem; stvaranju slike o samom sebi u fiktivnom svjetlu u kojem su sve kontradikcije riješene; udaljavanjem od sebe samog kreiranjem svoje idealizovane slike u kojoj se konfliktni dijelovi toliko transformišu da više ne izgledaju kao konflikti, već kao različiti aspekti bogate ličnosti; pokušajem da se konflikti izbjegnu doživljavanjem kao da su tuđi, kao spoljni utjecaji, kao nešto što dolazi od prirode i slično (Horney, 1966). U osnovi ljudske ličnosti postoji realno „ja“ koje konstantno stremi realizaciji ljudskih potencijala. Svaki korak neurotičnog razvoja ličnosti je udaljavanje od realnog ja, od potencijalnog izvora identiteta, od zdravog jedinstva (Horney, 1970). Osobe sa neurotičnim potrebama se mogu kretati samo u jednom od navedenih trendova, dok druga dva potiskuju. U nemogućnosti da razviju adekvatnu sliku o sebi, formiraju grandiozno viđenje sebe, u čemu im pomažu sekundarni mehanizmi odbrane u koje spadaju: slijepe tačke, racionalizacija, pretjerana samokontrola, tačnost, cinizam, rigidna ispravnost i neuhvatljivost. Osim sekundarnih, Horneyeva je navela i primarne mehanizme odbrane u koje se ubrajaju povlačenje (kretanje od ljudi), moć (kretanje protiv ljudi), privrženost (kretanje prema ljudima) i submisivnost/pokornost. (Kolenović-Đapo i sar., 2015). Horney (1980) navodi da je i kompulzivna narav značajna osobina neurotskih trendova. Nadalje, Horney (1970) navodi da što je ličnost više neurotična, više koristi odbrambene mehanizme. Sukobi između osobe i spoljašnjeg svijeta se mogu rješavati ili izbjeci ako je dijete odraslo u kući gdje ima sigurnosti, povjerenja, ljubavi, poštovanja, trpeljivosti i topline. Prema tome, Horney ne vjeruje kao Freud i Jung, da je sukob ugrađen u prirodu ljudi, te da je stoga neizbježan. Sukob izrasta iz društvenih uslova. „Osoba koja će vjerovatno postati neurotična je ona koja je na izrazit način doživjela kulturom određene teškoće i to u većini posredstvom ranog iskustva“ (Horney, 1970). Neuroze u izvjesnoj kulturi ukazuju na

postojanje nečega vrlo pogrešnog u uslovima u kojima ljudi žive. Učestalost neuroza pokazuje da su psihičke teškoće koje rađaju kulturni uslovi veće od prosječne sposobnosti ljudi da se sa njima uhvate u koštac (Horney, 1939).

U teorijskom dijelu smo elaborirali najvažnije spoznaje koje se odnose na osobine ličnosti, neurotične potrebe, odbrambene mehanizme i interpersonalne interakcije. Prethodno elaborirane spoznaje su nas potaknule da postavimo cilj našeg istraživanja.

2. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

2.1. Cilj istraživanja

Cilj našeg istraživanja je da na temelju dosadašnjih spoznaja o konstruktima osobina ličnosti, odbrambenih mehanizama te neurotičnih potrebama ispitamo u kojoj mjeri navedeni konstrukti doprinose socijalnim interakcijama. Naime, istraživačima iz područja psihologije ličnosti, kliničke i socijalne psihologije su od sedamdesetih godina prošlog stoljeća zanimljivi načini na koji se ljudi nose sa određenim neugodnostima, napetostima, stresnim životnim događajima, tragedijama. Zanimljivi su im i pozitivni ili pak negativni ishodi tih situacija (Vulić-Prtorić, 2008). Smatra se kako su obrambeni mehanizmi od središnjeg značenja za individualne razlike u organizaciji ličnosti i da su prediktivni elementi ličnosti u cjelini (Weinberger, 1998). Nadalje, rezultati istraživanja pokazuju da postoji povezanost između korištenja zrelih mehanizama odbrane s boljim interpersonalnim odnosima, zadovoljstvom poslom, subjektivnim blagostanjem, dok su manje adaptivne odbrane povezane s lošijim mentalnim zdravljem, nezadovoljstvom na poslu i lošijom komunikacijom sa radnim kolegama (Larsen, Bøggild, Mortensen, Foldager, Hansen i Christensen, 2010; Vaillant, 1977, 1978; Vaillant i Mukamal, 2001; prema Kolenović-Đapo i sar, 2015, str.66) Cramer (2006; prema Kolenović-Đapo i sar, 2015) je u svojim istraživanjima pokazao da postoji povezanost između mehanizama odbrane i različitih osobina ličnosti, te da uz pomoć mehanizama odbrane možemo predviđati promjene u ličnosti. S obzirom na dosadašnja istraživanja može se očekivati povezanost dimenzija ličnosti i obrambenih mehanizama, naročito emocionalnosti i

neurotskih obrambenih mehanizama te otvorenosti iskustvu i zrelih obrambenih mehanizama (Furnham, 2012).

U skladu s navedenim naša studija predstavlja replikaciju prethodnih istraživanja. Hoću li u zagradi navesti autore i godine istraživanja koja sam navela u cilju: npr, Cramer, 2006?)

2.2. Problemi istraživanja

Na temelju postavljenog cilja definisani su sljedeći problemi istraživanja:

1. Ispitati međusobnu povezanost između prediktorskih varijabli, osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama i kriterijske varijable, interpersonalne interakcije.

2. Ispitati doprinos prediktorskih varijabli, osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju kriterijske varijable, interpersonalne interakcije.

2.3. Hipoteze

H1. Uzimajući u obzir teorijske postavke, očekujemo međusobnu korelaciju između prediktorskih varijabli, osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama, kao i kriterijske varijable, interpersonalne interakcija.

H2. Očekujemo da će osobine ličnosti i odbrambeni mehanizmi značajno doprinijeti objašnjenju interpersonalnih interakcija. Također, očekujemo da će odbrambeni mehanizmi imati i medijacijsku ulogu između osobina ličnosti i interpersonalne interakcije.

3. METODOLOGIJA

3.1. Ispitanici

U istraživanju su učestvovali studenti diplomskih i dodiplomskih studija Univerziteta u Sarajevu (N=180). Uzorak čine studenti Odsjeka za psihologiju i Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, kao i studenti Odsjeka za socijalni rad i Odsjeka za sigurnosne i mirovne studije Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. U istraživanju je učestvovalo 138 žena i 42 muškarca, dok prosječna dob ispitanika iznosi $M=22.21$ ($SD=3.37$)

3.2. Postupak

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku studenata. Podaci su prikupljeni na manjim grupama studenata, četiri različita odsjeka. Prije primjene papir-olovka testova, od ispitanika je zatražen dobrovoljni pristanak uz pojašnjenje svrhe istraživačke studije. Data im je odgovarajuća uputa za pravilno ispunjavanje testova. Također, istraživanje je provedeno prema svim etičkim principima koja vrijede u psihologijskim istraživanjima. Prosječno vrijeme trajanja primjene, po grupi je bilo, 25 minuta.

3.3. Instrumentarij

U istraživanju su primijenjeni sljedeći instrumenti:

Upitnik sociodemografskih karakteristika

Osnovni podaci o ispitanicima su prikupljeni primjenom Upitnika sociodemografskih karakteristika. U upitniku su postavljena pitanja koja se odnose na spol, dob i godinu studija ispitanika. Upitnikom su obuhvaćena i pitanja koja se odnose na romantične veze, dužinu veze, broj prijatelja, kao i kontekst u kojem se prijateljstvo razvija. Upitnik je ciljno konstruisan za potrebe ovog rada.

Skala interpersonalne orijentacije-IO

Za ispitivanje interpersonalne orijentacije korištena je Skala interpersonalne orijentacije (Bezinović 2002) koja mjeri stavove prema generaliziranim drugima poštujući teorijske postavke Sullivana i Horney. Zadatak ispitanika je bio da označe stepen slaganja sa svakom od 29 tvrdnji na skali od 0 (uopće se ne slažem) do 4 (u potpunosti se slažem). Ukupni rezultat formira se kao jednostavna linearna kombinacija označenih brojeva po odgovarajućim subskalama. Skala se sastoji od dva generalna faktora - pozitivne (filantropske) orijentacije i negativne (mizantropske) orijentacije. Filantropska orijentacija, odnosno doživljavanje ljudske prirode kao dobre, podrazumijeva samilost i ljubav prema bližnjem i čovječanstvu, te stav vedrine i optimizma (Živković i Kočalo, 2013) obuhvata kao subfaktore potrebu za ljudima (8 čestica) i prijateljstvo (8 čestica). Mizantropska orijentacija, koja podrazumijeva netrpeljivost i mržnju prema ljudima, odnosno negativno moralno vrednovanje ljudi (Živković i Kočalo, 2013) obuhvata nepovjerenje (7 čestica) i socijalnu izolaciju (6 čestica) kao subfaktore. Nakon eksploratorne faktorske analize na uzorku učenika i u ostalim spomenutim uzorcima, potvrđena su dva generalna faktora: faktor pozitivne (filantropske) orijentacije i faktor negativne (mizantropske) orijentacije. Oba generalna faktora sadržavaju po dva supfaktora. Prvi faktor sadrži supfaktore: potrebe za ljudima i prijateljstva, a drugi faktor sadrži supfaktore: nepovjerenje (orijentacija „protiv ljudi“) i socijalne izolacije (orijentacije „od ljudi“) (Bezinović, 1987). Ista faktorska struktura je potvrđena i u istraživanju Lacković-Grgin i sar. (1988) u kojem su provjerene pouzdanosti sve četiri subskale (potrebe za ljudima, prijateljstvo, nepovjerenje i socijalna izolacija).

Nadalje, s ciljem provjeravanja faktorske strukture rezultata dobivenih na našoj skupini ispitanika, provedena je faktorska analiza. Prikladnost korelacijske matrice za provođenje faktorske analize utvrđena je Kaiser-Mayer-Olkinovim testom i iznosi 0.842, što pokazuje da su podaci prikladni za provođenje faktorske analize, s obzirom da se kao apsolutni minimum preporučuje vrijednost koja je veća od 0.5, a preporučena vrijednost je ona koja prelazi 0.8. Nadalje, Bartlettov test sferičnosti je određen preko aproksimativnog hi-kvadarata i iznosi $\chi^2=1658.380$; $df= 406$; $p=0.001$ što upućuje na značajnost testa na nivou od 99.9%. Shodno tome, stečeni su uslovi za poduzimanje eksplanatorne faktorske analize.

Tabela 1 : Faktorska struktura čestica Skale interpersonalne orijentacije nakon provedene Varimax rotacije

Čestice	Filantropske orijentacije	Mizantropske orijentacije
Najbolje se osjećam kad sam u društvu prijatelja.	.750	
Za mene je važno da uvijek mogu biti s drugim ljudima.	.740	
U mom životu, ljudi su mi najvažniji.	.729	
Najsretniji sam kad sam s drugim ljudima.	.687	
Moje najveće bogatstvo je u mojim prijateljstvima.	.636	
U kontaktu s ljudima unosim cijeloga sebe.	.630	
Ljudi su najbolji lijek za moju tugu.	.620	
Sve što u životu proživljavam, moram podijeliti s nekim.	.616	
Ljudi su mi toliko potrebni da čak i kad sam sam moram uključiti radio da bih čuo ljudski glas.	.597	

Bez obzira što radim, radije to radim saradjujući s drugim ljudima.	.579	
Društvo drugih ljudi najviše mi pomaže kad sam nesretan.	.540	
Često posjećujem mjesta na kojima ima puno ljudi.	.521	
Moja najsretnija iskustva vezana su uz ljude	.490	
U potpunosti se predajem svojim prijateljima.	.480	
Sa svakim želim biti prijatelj.	.414	
Često odlazim u kino da bih bio među ljudima.		
Što više ljudi upoznajem, to mi je teže sačuvati mir i životno zadovoljstvo.		.685
Ljudi su sirovi i nemam dovoljno povjerenja u njih.		.663
Čovjekovo vrijeme je ionako ograničeno, a drugi ljudi mu ga pokušavaju još više oduzeti.		.615
Čovjek je čovjeku vuk.		.613
Sretan sam kad pronađem neki miran Kutak gdje me drugi ljudi ne mogu uznemiravati.		.608
Život s drugim ljudima je vječita borba.		.595
Ljudi uvijek u presudnom trenutku okrenu leđa.		.594
Društvo drugih ljudi smatram nužnim zlom i trudim se da ga izbjegavam.		.587
Često poželim da se nisam ni rodio, samo zbog ljudi oko mene.		.583

Mislim da je druženje često puta rasipanje dragocjenog vremena.		.579
Ljudi su po prirodi zli.		.569
Najljepše se osjećam kad sam sam (sama).		.557
Moja potreba za ljudima je vrlo mala.		.496
% objašnjene varijance	23.907	14.494

Faktorska struktura sa Varimax rotacijom objašnjava 38.401% ukupne varijance. Varimax rotacija je korištena zbog toga što je to jedna od tehnika ortogonalnog rotiranja (koja za pretpostavku ima da čestice u skali međusobno ne koreliraju značajno, što je utvrđeno provjerom matrice korelacije gdje niti jedna ne prelazi kritičnu vrijednost veću od 0.8). U Tabeli 1 su prikazana faktorska zasićenja, distribucije pojedinih subskala po dobivenim komponentama, kao i postoci objašnjene varijance svake komponente nakon primjene Varimax rotacije. Prvi faktor, pozitivne (filantropske) orijentacije objašnjava 23.907% varijance, dok drugi faktor, negativne (mizantropske orijentacije) objašnjava 38.401% varijance. Kada su u pitanju faktorska zasićenja česticama, petnaest čestica ima primarno faktorsko zasićenje prvim faktorom, dok trinaest čestica ima primarno faktorsko zasićenje drugim faktorom. Pri tome se za prvi faktor zasićenja kreću u rasponu od .414 do .750, dok se zasićenja za drugi faktor kreću u rasponu od .496 do .685. Nadalje, pod prvi faktor, filantropske orijentacije, potpadaju tvrdnje 20, 1, 14, 22, 6, 2, 17, 19, 12, 10, 25, 7, 23, 5, 9. Pod drugi faktor, mizantropske orijentacije potpadaju sve ostale tvrdnje, s tim da jedino tvrdnja 28 ne potpada ni pod jedan faktor.

U istraživanju Lacković-Grgin i sar. (1988), navedeno je da pouzdanost unutarne konzistencije redom iznosi $\alpha=0.85$, $\alpha=0.82$, $\alpha=0.81$ i $\alpha=0.79$. U našem istraživanju koeficijenti unutarne pouzdanosti redom iznose $\alpha=0.77$, $\alpha=0.73$, $\alpha=0.78$ i $\alpha=0.73$.

Upitnik odbrambenih mehanizama DSQ-40

Za mjerenje mehanizama odbrane koristili smo Upitnik odbrambenih mehanizama DSQ-40 (*Defense Style Questionnaire*) autora Andrews, Pollocka i Stewarta (1989; prema Davidson i MacGregor, 1998). Uz odobrenje autora i upute o postupku prevođenja, skala DSQ-40 je prevedena na hrvatski jezik. Kako navodi Vulić-Prtorić (2008) upitnikom se mjeri dvadeset odbrambenih mehanizama (po dvije čestice za svaki mehanizam) koji su grupisani u tri skupine specifičnih odbrambenih stilova: zreli, nezreli i neurotski. Zadatak ispitanika jeste da na skali od devet stepeni (gdje 1 znači – uopće se ne slažem do 9- u potpunosti se slažem), označe vrijednost koja ih najbolje opisuje. Upitnikom se dobivaju informacije o dvadeset odbrambenih mehanizama i tri osnovna odbrambena stila. Individualni rezultat dobiva se računanjem prosječne vrijednosti zbira dvije čestice koje opisuju svaki od dvadeset navedenih odbrambenih mehanizama, odnosno prosječne vrijednosti zbira odbrambenih mehanizama koji opisuju svaki od tri navedena odbrambena stila (Andrews, Singh i Bond, 1993):

1. Zrele odbrane čine sublimacija, humor, anticipacija, supresija. Supskala zrelog odbrambenog stila sadrži osam čestica.
2. Neurotske odbrane čine negiranje, pseudoaltruizam, idealizacija, reaktivna formacija. Subskala neurotskog odbrambenog stila sadrži osam čestica.
3. Nezrele odbrane čine projekcija, pasivna agresija, izvođenje ili acting out, izolacija, devaluacija, autistična fantazija, poricanje, premještanje, disocijacija, raščlanjivanje ili splitting, racionalizacija, somatizacija. Subskala nezrelog odbrambenog stila sadrži dvadeset i četiri čestice.

Zeigler-Hill i Pratt (2007), izvještavaju o sljedećim vrijednostima koeficijenta unutrašnje pouzdanosti za subskalu zrelih mehanizama od $\alpha = 0.59$, za neurotske $\alpha = 0.54$, a za nezrele $\alpha = 0.80$. Slične rezultate je u svom istraživanju dobila i Vulić-Prtorić (2008), gdje je za subskalu zrelih odbrambenih mehanizama $\alpha = 0.52$, za neurotske $\alpha = 0.50$, a za nezrele $\alpha = 0.71$. Chan (1997) je u svom istraživanju izvijestio o sljedećim koeficijentima unutrašnje pouzdanosti za subskalu zrelih mehanizama od $\alpha = 0,42$, za $\alpha =$ neurotske $0,38$, a za nezrele $\alpha = 0,72$. Niski koeficijenti pouzdanosti uglavnom su utvrđeni za subskale zrelih i neurotskih obrambenih stilova koje obuhvataju samo po 4 obrambena mehanizma i to se navodi kao jedan od najvećih razloga dobivenih rezultata (Vulić-

Prtorić, 2008). U našem istraživanju koeficijenti unutrašnje pouzdanosti za supskalu zrelih mehanizama iznose $\alpha=0.54$, za neurotske $\alpha=0.45$, a za nezrele $\alpha=0.77$.

Skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti

Korištena je skala samoprocjene za mjerenje velikih pet faktora ličnosti (Kardum i Smojver, 1993) koja predstavlja integraciju pet skala: Neuroticizam, Ekstraverzija, Ugodnost, Savjesnost i Otvorenost za iskustvo/Intelekt. Svaki od navedenih pet faktora obuhvata deset pridjeva, a zadatak sudionika je da za svaki od navedenih pridjeva na skali Likertovog tipa (od 1 – uopće se ne odnosi na mene, do 5 – u potpunosti se odnosi na mene) zaokruži stepen u kojem ga dati pridjev najbolje opisuje. Ukupan rezultat na svakoj skali dobija se kao zbir rezultata na pripadajućim česticama podijeljen sa brojem čestica. Veći rezultati na skalama ukazuju na veći stepen Neuroticizma, Ekstraverzije, Ugodnosti, Savjesnosti i Otvorenosti za iskustvo. U našem istraživanju dobiveni koeficijenti unutrašnje pouzdanosti iznose: za Ekstraverziju $\alpha=0.88$, za Ugodnost $\alpha=0.80$, za Savjesnost $\alpha=0.80$, za Neuroticizam $\alpha=0.81$, za Otvorenost ka novim iskustvima $\alpha=0.76$.

4.REZULTATI

Podaci prikupljeni u ovom istraživanju su obrađeni u SPSS statističkom programu (IBM SPSS verzija 23). U Tabeli 4.1. su prikazani deskriptivni statistici za varijable uključene u istraživanju. Pored prikaza prosječnih vrijednosti i standardne devijacije, utvrdili smo i simetričnost i spljoštenost distribucije, kao i standardne greške za simetričnost i spljoštenost.

Tabela 4.1. Deskriptivne statističke vrijednosti varijabli korištenih u istraživanju

	N	Min	Max	M	SD	Skjunis ka	St.greš ka	Kurtozis	St.gr eška
EKSTRAVERZIJA	179	12	50	38.03	7.787	-.568	.182	-.080	.361
UGODNOST	179	31	50	44.27	4.826	-.851	.182	.065	.361
SAVJESNOST	179	19	50	41.11	5.835	-.652	.182	.168	.361
NEUROTICIZAM	179	10	47	26.43	6.564	.444	.182	.335	.361
OTVORENOST	179	24	49	38.25	5.804	-.324	.182	-.480	.361
Filantropske orijentacije	179	0	4	2.28	.672	-.225	.182	-.316	.361
Mizantropske orijentacije	179	0	4	1.62	.748	.099	.182	-.249	.361
Zrele odbrane	179	2	5	3.63	.555	-.156	.182	.152	.361
Neurotske odbrane	179	2	5	3.17	.588	.251	.182	-.169	.361
Nezrele odbrane	179	1	4	2.84	.536	.389	.182	.171	.361

Rezultati deskriptivne statistike su pokazali da aritmetička sredina i standardna devijacija za ekstraverziju iznosi $M=38.03$, ($SD=7.78$); za ugodnost $M=44.27$, ($SD=4.82$); za savjesnost $M=41.11$, $SD=5.83$; za neuroticizam $M=41.11$, $SD=6.56$; za otvorenost $M=38.25$, $SD=5.80$. Rezultati deskriptivne statistike su pokazali kako aritmetička sredina i standardna devijacija za dimenziju filantropske orijentacije iznosi $M=2.28$; $SD=.67$, dok je za mizantropske orijentacije $M=1.62$; $SD=.74$. Također su rezultati deskriptivne statistike pokazali kako je aritmetička sredina za zrele odbrane $M=3.63$; $SD=.55$; za neurotske odbrane $M=3.17$; $SD=.58$; za nezrele odbrane $M=2.84$; $SD=.53$. Nadalje, normalnost distribucije rezultata je jedna od osnovnih pretpostavki za

provedbu parametrijskih analiza te su zbog toga posmatrani indeksi simetričnosti i spljoštenosti. Ekstremno odstupajuće distribucije se smatraju one čiji je indeks simetričnosti veći od 3, a indeks spljoštenosti veći od 10 (Kline, 2011). Uzimajući u obzir navedeno, nisu u tvrdene ekstremno odstupajuće distribucije, odnosno vrijednosti indeksa simetričnosti i spljoštenosti su u granicama dozvoljenog, te je moguće korištenje parametrijskih testova.

Nadalje, u svrhu provjere prve hipoteze našeg istraživanja, provedena je korelacijska analiza između prediktorskih varijabli, osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama, te interpersonalne interakcije kao kriterijske varijable. Dobiveni rezultati prikazani su u Tabeli 4.2.

Tabela 4.2. Interkorelacije između prediktorskih varijabli i njihove korelacije sa kriterijem

		EKSTRAVERZIJA	UGODNOST	SAVJESNOST	NEUROTICIZAM	OTVORENOST	Filantropske orijentacije	Mizantropske orijentacije	Zrele odbrane	Neurotske odbrane	Nezrele odbrane
EKSTRAVERZIJA	r	1	.256**	.174*	-.314**	.331**	.154*	-.321**	.060	-.045	-.113
UGODNOST	r		1	.682**	-.249**	.250**	.252**	-.335**	.109	.176*	-.213**
SAVJESNOST	r			1	-.307**	.374**	.137	-.310**	.071	.043	-.265**
NEUROTICIZAM	r				1	-.299**	-.084	.237**	.015	.120	.276**
OTVORENOST	r					1	.073	-.076	.217**	.171*	.032
Filantropske orijentacije	r						1	-.215**	.092	.255**	.064
Mizantropske orijentacije	r							1	.089	.220**	.584**
Zrele odbrane	r								1	.409**	.245**

Neurotske odbrane	r	1	.389**
Nezrele odbrane	r	1	

Napomena: N=180, *, p<0.05; **, p<0.01;

Kao što se vidi u Tabeli 4.3, korelacije se prema visini koeficijenata kreću od niskih do umjerenih. Pozitivan statistički značajan odnos je pronađen između ekstraverzije i ugodnosti ($r=.256$; $p<0.01$), ekstraverzije i savjesnosti ($r=.174$; $p<0.05$), ekstraverzije i otvorenosti ($r=.331$; $p<0.01$). Osim toga, pozitivna, ali neočekivana korelacija je utvrđena i između ekstraverzije i pozitivnih, filantropskih orijentacija ($r=.154$; $p<0.05$). Negativan, statistički značajan odnos je pronađen između ekstraverzije i neuroticizma ($r=-.314$; $p<0.01$), kao i ekstraverzije i mizantropskih orijentacija ($r=-.321$; $p<0.01$). Odnos između ekstraverzije i odbrambenih mehanizama nije statistički značajan. Najznačajnija povezanost je utvrđena između ugodnosti i savjesnosti ($r=.682$; $p<0.01$). Pozitivan statistički značajan odnos je pronađen i između ugodnosti i otvorenosti ($r=.250$; $p<0.01$), kao i između ugodnosti i filantropskih orijentacija ($r=.252$; $p<0.01$), što je i u skladu sa očekivanjima. Pronađena je niska, ali statistički značajna i pozitivna povezanost između ugodnosti i neurotskih odbrana ($r=.176$; $p<0.05$). Statistički značajna, negativna povezanost je pronađena između ugodnosti i neuroticizma ($r=-.249$; $p<0.01$), ugodnosti i mizantropskih orijentacija ($r=-.335$; $p<0.01$), kao i ugodnosti i nezrelih odbrana ($r=-.213$; $p<0.01$). Utvrđena je statistički značajna i pozitivna povezanost između savjesnosti i otvorenosti ($r=.374$; $p<0.01$). Statistički značajna i negativna povezanost je utvrđena između savjesnosti i neuroticizma ($r=-.307$; $p<0.01$), savjesnosti i mizantropskih orijentacija ($r=-.310$; $p<0.01$), kao i savjesnosti i nezrelih odbrana ($r=-.265$; $p<0.01$). Neuroticizam je negativno povezan sa otvorenošću uz koeficijent korelacije $r=-.299$; $p<0.01$, dok je pozitivno povezan sa mizantropskim orijentacijama ($r=.237$; $p<0.01$) i nezrelim odbranama ($r=.276$; $p<0.01$). Neočivano je to da nije utvrđena statistički značajna povezanost između neuroticizma i neurotskih odbrana. Nadalje, utvrđen je pozitivan i statistički značajan odnos između otvorenosti i zrelih odbrana ($r=.217$; $p<0.01$). Pronađen je i pozitivan statistički značajan odnos otvorenosti i neurotskih odbrana ($r=.171$; $p<0.05$). U skladu sa očekivanjima, filantropske orijentacije su negativno povezane sa mizantropskim orijentacijama uz koeficijent korelacije $r=-.215$; $p<0.01$, dok su pozitivno povezane sa neurotskim odbranama uz koeficijent

korelacije $r=.255$; $p<0.01$. Pozitivan, statistički značajan odnos je pronađen i između mizantropskih orijentacija i neurotskih odbrana ($r=.220$; $p<0.01$), kao i mizantropskih orijentacija i nezrelih odbrana ($r=.584$; $p<0.01$). Zrele odbrane pozitivno koreliraju sa neurotskim ($r=.409$; $p<0.01$) i nezrelim odbranama ($r=.245$; $p<0.01$). Utvrđen je i statistički značajan, pozitivan odnos između neurotskih i nezrelih odbrana ($r=.389$; $p<0.01$). Nadalje, kako bi se odgovorilo na drugu hipotezu ovog istraživanja, provedena je hijerarhijska regresijska analiza. Međutim, postoji niz preduslova za poduzimanje multiplih regresija. Prije nego smo poduzeli postupke multiplih regresija, bilo je neophodno utvrditi da li su uslovi zadovoljeni. Prvi uslov jeste veličina uzorka koja je zadovoljena s obzirom na broj ispitanika ($N=180$) i broj prediktora. Drugi uslov je multikolinearnost. Multikolinearnost predstavlja zavisan odnos dvije ili više regresijskih varijabli. Kao jedan od preduslova za poduzimanje regresijskih analiza jeste niska međuovisnost regresijskih varijabli. Multikolinearnost smo utvrđivali poduzimanjem testa kolinearnosti gdje su mjerni parametri inflacija varijance (VIF) i/ili njegov ekvivaletni pokazatelj tolerancije (TOL), te očekujemo da će povezanost prediktora biti u okvirima prihvatljivosti za regresijsku analizu, jer je cilj objasniti što veću proporciju varijance kriterija. U našem slučaju, oba ova parametra pokazuju zadovoljavajuće vrijednosti. Nadalje, kako bismo testirali normalnost distribucije reziduala, kreirali smo histogram i P-P plot, te zaključili da je distribucija reziduala uglavnom normalna. Shodno tome i ova pretpostavka za poduzimanje regresijskog postupka je zadovoljena. Osim toga, u našem slučaju, podaci se raspoređuju u potpunosti ravnomjerno oko nule, te shodno tome zaključujemo da su naši podaci homoskedatični, te da su zadovoljeni preduslovi za poduzimanje regresijske analize. Hijerarhijska regresijska analiza je poseban oblik višestruke linearne regresijske analize u kojoj se modelu dodaje više varijabli u zasebnim koracima koji se nazivaju „blokovi“. To se često radi kako bi se statistički "kontrolisale" određene varijable, kako bi se vidjelo da li dodavanje varijabli značajno poboljšava sposobnost modela da predvidi kriterijsku varijablu i/ili da istraži efekat moderiranja varijable. U našem slučaju, u drugi "blok" smo unosili varijable za koje pretpostavljamo da bi mogle imati medijacijsku ulogu, te da na osnovu toga pratimo da li je došlo do značajnije promjene na kriterijskim varijablama. U prvom bloku su uvedene osobine ličnosti, dok smo u drugom bloku uz osobine ličnosti uveli i odbrambene mehanizme. U prvom modelu možemo pratiti direktni doprinos osobina ličnosti prema orijentacijama, dok u drugom modelu doprinos osobina ličnosti prema orijentacijama pratimo i kroz medijacijsku ulogu odbrambenih

mehanizama. U Tabeli 4.3 su prikazani rezultati hijerarhijske analize kako bismo ispitali prediktivnost osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju filantropske orijentacije.

Tabela 4.3 Rezultati hijerarhijske regresijske analize ispitivanja osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju filantropske orijentacije

Model	B	St. pog. β	t	R	R ²	cR ²	F
Konstanta	.645	.657	.982	.273 ^a	.074	.048	2.784 **
EKSTRAVERZIJA	.008	.007	.095				
UGODNOST	.038	.014	.272				
SAVJESNOST	-.008	.012	-.066				
NEUROTICIZAM	-.001	.008	-.008				
OTVORENOST	-.001	.010	-.004				
Konstanta	.225	.710	.317	360 ^b	.130	.089	3.173**
EKSTRAVERZIJA	.011	.007	.126				
UGODNOST	.028	.014	.201				
SAVJESNOST	-.001	.012	-.009				
NEUROTICIZAM	-.006	.008	-.060				
OTVORENOST	-.008	.010	-.070				
Zrele odbrane	-.037	.097	-.031				
Neurotske odbrane	.271	.099	.237				
Nezrele odbrane	.066	.106	.053				

Kada govorimo o doprinosu osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju filantropskih orijentacija, rezultati pokazuju statističku značajnost prvog ($F=2.784$; $p<0.05$) i drugog modela ($F=3.173$; $p<0.05$). Set prediktorskih varijabli objašnjava 13% ukupne varijance filantropskih orijentacija ($R^2=.130$). U prvom koraku je utvrđeno da osobine ličnosti objašnjavaju 7% ukupne varijance kriterija ($R^2=.074$). U prvom modelu se kao značajan prediktor izdvojila ugodnost ($\beta=.272$; $p<0.05$), dok su se kao značajan prediktor u drugom modelu izdvojile neurotske odbrane ($\beta=2.726$; $p<0.05$). Nadalje, u Tabeli 4.4 su prikazani rezultati hijerarhijske analize kako bi ispitali prediktivnost osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju mizantropske orijentacije.

Tabela 4.4 Rezultati hijerarhijske regresijske analize ispitivanja osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju mizantropske orijentacije

Model	B	St. pog. β	t	R	R^2	cR^2	F
Konstanta	3.564	.677		5.265***	.455 ^a	.207	.184
EKSTRAVERZIJA	-.026	.007	-.267	-3.547**			
UGODNOST	-.024	.015	-.154	-1.630			
SAVJESNOST	-.023	.013	-.183	-1.866			
NEUROTICIZAM	.012	.009	.103	1.376			
OTVORENOST	.019	.010	.151	1.951			
Konstanta	1.633	.637		2.563**	.660 ^b	.436	.410
EKSTRAVERZIJA	-.022	.006	-.230	-3.563***			
UGODNOST	-.024	.013	-.155	-1.857			
SAVJESNOST	-.006	.011	-.051	-.593			
NEUROTICIZAM	-.003	.007	-.025	-.381			
							16.441***

OTVORENOST	.004	.009	.032	.463				
Zrele odbrane	-.037	.087	-.028	-.430				
Neurotske odbrane	.066	.089	.052	.740				
Nezrele odbrane	.704	.095	.504	7.384***				

Nadalje, kada govorimo o doprinosu osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju mizantropskih orijentacija, rezultati pokazuju statističku značajnost prvog ($F=9.039$; $p<0.01$) i drugog modela (16.441 ; $p<0.01$) Set prediktorskih varijabli objašnjava 44% ukupne varijance mizantropskih orijentacija ($R^2=.436$). U prvom koraku je utvrđeno da osobine ličnosti objašnjavaju 21% ukupne varijance kriterija ($R^2=.207$). Kao značajan prediktor u prvom modelu se izdvojila ekstraverzija ($\beta=-.267$; $p<0.05$). Kao značajni prediktori u drugom modelu se izdvajaju ekstraverzija ($\beta=3.563$; $p<0.01$) i nezrele odbrane ličnosti ($\beta=7.384$; $p<0.01$).

4. RASPRAVA

Način na koji se ljudi nose sa vlastitim neugodama, napetostima, načini na koje ljudi ulaze u socijalne interakcije su od davnina zanimljivi istraživačima u području psihologije ličnosti, kliničke i socijalne psihologije. Potaknuti teorijskim spoznajama psihologije ličnosti, u okviru ove studije smo ispitivali odnos između osobina ličnosti, odbrambenih mehanizama i interpersonalne interakcije. Elaborirali smo model Pet velikih koji uključuje faktore: Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost, Ugodnost i Savjesnost. Raspravljali smo i o zrelih, neurotskim i nezrelim mehanizmima odbrane. Smatramo bitnim istaknuti da je neophodno rezultate istraživanja zbog psihometrijske strogoće uzeti s rezervom, budući da su dobijeni niski koeficijenti pouzdanosti za subskalu zrelih i subskalu neurotskih odbrambenih mehanizama. Niske koeficijente pouzdanosti za subskalu zrelih i neurotskih odbrambenih mehanizama su dobili i drugi autori (Zeigler-Hill i Pratt, 2007; Vulić-Prtorić, 2008; Chan, 1997). Vulić-Prtorić (2008) navodi da subskale zrelih i neurotskih odbrambenih stilova obuhvataju po četiri

odbrambena mehanizma, te to spominje kao jedan od najznačajnijih razloga dobivenih rezultata. Kada je riječ o skali interpersonalnih orijentacija, u sklopu ovog rada je urađena i faktorska analiza uz dvofaktorsku soluciju koja podrazumijeva filantropsku i mizantropsku orijentaciju. Oba faktora zajedno objašnjavaju 38.401 % ukupne varijance. Faktor filantropske orijentacije objašnjava 23.907 % varijance, dok faktor mizantropske orijentacije objašnjava 38.401 % varijance. Nadalje, koeficijenti korelacije pružaju prvi uvid u odnose između varijabli u istraživanju, gdje su se u prvoj analizi dobili nalazi, koji pružaju prilično grubu sliku o odnosu osobina ličnosti, odbrambenih mehanizama, te interpersonalnih orijentacija. Najviši koeficijent povezanosti je utvrđen između dimenzija ličnosti, ugodnosti i savjesnosti, što je i u skladu sa onim što su utvrdili Jackson i saradnici (2010) nalazima da sportski učesnici s visokom razinom savjesnosti izvještavaju o efikasnijim i ugodnijim odnosima sa svojim suigračima i trenerima. Najniži, ali statistički značajan koeficijent povezanosti je utvrđen između ekstraverzije i filantropskih orijentacija. Dobiveni rezultati nisu očekivani, budući da ljude koji postižu visoke rezultate na dimenziji ekstraverzije karakterišu interpersonalne osobine poput socijalnosti i topline (Lebedina Manzoni, 2007). Osobe koje su visoko na dimenziji ekstraverzije su vrlo otvorene i uživaju u socijalnim odnosima, često imaju širok krug prijatelja i na taj način stvaraju poznanstva (Krapić, 2005), te smo zbog toga očekivali višu povezanost ekstraverzije i filantropskih orijentacija koje posmatramo kroz dimenziju prijateljstva i dimenziju potrebe za ljudima. Neočekivan je rezultat to što nije utvrđena značajna povezanost između otvorenosti i filantropskih orijentacija, budući da otvorenost omogućava lakše ostvarivanje kontakata kroz različite socijalne aktivnosti sa ljudima (Chiaburu, Oh, Berry, Li i Gardner, 2011). Utvrđen je statistički značajan odnos između filantropskih orijentacija i ugodnosti, budući da je ugodan pojedinac orijentisan na ljude i obično uživa dobre socijalne vještine (Sokić, Gutić Martinčić i Bakić, 2019). Savjesnost se u literaturi navodi kao značajan prediktor interpersonalne facilitacije i altruizma (Krapić, Pletikosić i Grabar, 2011) pa smo u skladu s time i očekivali statistički značajnu povezanost savjesnosti i filantropskih orijentacija. Međutim, u ovom istraživanju je nismo utvrdili. Pozitivna, statistički značajna povezanost je utvrđena između neuroticizma i mizantropskih orijentacija. U skladu sa dobivenim nalazom, Sokić, Gutić Martinčić i Bakić (2019) navode da se emocionalne nestabilne osobe često drže na distanci, budući da se ne uklapaju u radnu atmosferu i ne vide koristi od ostvarivanja interpersonalnih relacija. Osim toga, neuroticizam se povezuje s učestalijim neprijateljskim ponašanjem prema drugima (McCrae i

Costa, 1986; prema Krapić, Čoso i Sušan, 2006). Nadalje, u našem istraživanju nije utvrđena statistički značajna povezanost između neuroticizma i neurotskih odbrana, što nije u skladu sa spoznajama do kojih su došli McCrae i suradnici (1991; prema Furnham, 2012) ukazujući na pozitivnu povezanost neurotskih obrambenih mehanizama i dimenzije neuroticizma. U našem istraživanju nije utvrđena značajna povezanost između neuroticizma i zrelih odbrana, a rezultati prethodnih istraživanja ukazuju na to da emocionalno stabilna osoba koristi adaptivnije i zrele odbrambene mehanizme, otpornija je na stresne situacije i razvija efikasne načine suočavanja sa njima (Kolenović-Đapo i sar., 2015). Osim toga, u našem istraživanju je pronađena niska, ali statistički značajna pozitivna povezanost između otvorenosti i zrelih odbrana. Osobe koje postižu više rezultate na dimenziji otvorenosti ka iskustvu, sklonije su nesvjesno predviđati, identifikovati i prihvatati potencijalne nepovoljne situacije, te su sposobni reinterpretirati ih na način da izazovu pozitivne emocije kroz primjerice humor, koji je dio zrelog načina obrane (Furnham, 2012). Povezanost zrelih odbrana i otvorenosti je dokazana i drugim istraživanjima (Soldz, Demby i Merry, 1995; prema Furnham, 2012). Moguće objašnjenje niskog koeficijenta se može odnositi na dob ispitanika našeg istraživanja. Prosječna dob ispitanika je dvadeset i dvije godine, a kroz literaturu je poznato da se otvorenost iskustvu razvija s godinama, kao i zreli odbrambeni mehanizmi (Soto, John, Gosling i Potter, 2011). Nadalje, kao značajan prediktor filantropske orijentacije, izdvojila se dimenzija ugodnosti ($\beta=1.944$; $p<0.01$). U skladu s time, Chiaburu i saradnici (2011) su utvrdili kako ugodne pojedince privlače kvalitetne socijalne interakcije i dobro rade u timovima, lakše ostvaruju kontakte i tako stvaraju nove poslovne prilike. Kao značajan prediktor filantropske orijentacije, ističu se i neurotske odbrane. Ovom rezultatu svakako treba pristupati oprezno, uzimajući u obzir ranije spomenutu nisku pouzdanost Upitnika DSQ-40. Pouzdanost Upitnika DSQ-40 je konzistentno niska za subskale zrelog i neurotskog odbrambenog stila, a konzistentno visoka za subskalu nezrelog odbrambenog stila. Ovakav rezultat upućuje na potrebu proširivanja skala zrelih i neurotskih stilova dodatnim česticama koje bi bolje mogle zahvatiti ispitivane mehanizme odbrane (Kolenović-Đapo i sar., 2015). Nadalje, kao značajni prediktori mizantropske orijentacije, izdvojili su se ekstraverzija ($\beta=3.563$; $p<0.01$) i nezrele odbrane ($\beta=7.384$; $p<0.01$). Nedovoljno kvalitetne interpersonalne relacije podrazumijevaju nepovjerenje spram drugih, ali i socijalnu izolaciju. Uz nedovoljno kvalitetne interpersonalne relacije, adolescenti sa svojim vršnjacima provode ponašanja povezana sa konzumiranjem alkohola i delinkventnim aktivnostima (Deković i Raboteg-Šarić 1997). Riječ

je o aktivnostima koje kratkoročno osiguravaju pojedincu „mir“ i dovode ga do instant zadovoljstva, što i jeste odlika nezrelih odbrana.

Osim svega navedenog, potrebno je osvrnuti se i na neka ograničenja ovog istraživanja. Budući da se radi o istraživanju korelacijske prirode, nije moguće donositi zaključke o uzročno-posljedičnim vezama ispitanih varijabli. Tačnu prirodu odnosa je moguće ispitati samo kroz eksperimentalni nacrt. Jedno od ograničenja ovog istraživanja je i to što su se dimenzije osobina ličnosti mjerile samoprocjenama, što je moglo dovesti do socijalno poželjnog odgovaranja i motiviranog izobličavanja odgovora na upitniku. Zbog toga bi samozvještajne mjere trebale biti nadopunjene korištenjem drugih izvora podataka poput procjena od strane drugih osoba, podataka o životnim ishodima i testovnih podataka (Larsen i Buss, 2008). Bez toga, uvijek postoji opasnost od davanja socijalno poželjnih odgovora, s obzirom da kod svakog pojedinca postoji tendencija predstavljanja sebe u što boljem svjetlu. Nadalje, koeficijenti prognostičke valjanosti upitnika ličnosti rijetko prelaze vrijednost od 0,30. Uzroci ovako niskih koeficijenata valjanosti predmetom su brojnih diskusija, a kao jedan od glavnih faktora koji bi mogao objasniti nisku valjanost upitnika osobina ličnosti navodi se lažiranje odgovora u upitnicima ličnosti (Parmač Kovačić, Galić i Andreis, 2014). U skladu s time, ovo istraživanje se moglo unaprijediti isticanjem upozorenja koje ukazuje na mogućnost detektovanja neiskrenih odgovora. U literaturi se spominju dvije osnovne vrste upozorenja: upozorenje da testovi sadrže čestice na temelju kojih je moguće identifikovati kandidate koji lažiraju odgovore, te upozorenje da će neiskreno odgovaranje imati negativne posljedice poput isključivanja iz daljnjeg selekcijskog postupka. Temeljna ideja u podlozi obje vrste upozorenja je sprečavanje namjere kandidata da uopšte pokušaju “varati” u upitnicima ličnosti (Pace i Borman, 2006). Parmač Kovačić i saradnici (2014) navode da su istraživanja pokazala kako upozorenje o mogućnosti detekcije lažiranja odgovora i/ili negativnim posljedicama tog lažiranja dovodi do promjene u rezultatima na ljestvicama upitnika ličnosti. Nadalje, ne bismo trebali zanemariti činjenicu da u istraživanju nisu uzeti u obzir brojni drugi faktori koji doprinose korištenju određenih mehanizama odbrane. Trebalo bi imati na umu i to da se neki mehanizmi odbrane ponašaju kao stabilne crte, dok drugi mogu biti pod utjecajem trenutnog stanja u kojem se osoba u tom trenutku nalazi. Osim toga, mehanizmi odbrane su nesvjesni i mogu biti procijenjeni samo indirektno i postaje upitno jesu li pojedinci zapravo sposobni i željni priznati da ih koriste (Paulhus, 1991). Međutim, većina ljudi može pouzdano opisati svoje mehanizme obrane budući da se ti mehanizmi manifestuju kroz misli, ponašanja i aktivnosti i svaka osoba ih se može prisjetiti

kada razmišlja o svojim reakcijama u nekim situacijama u svojoj bližoj i daljnjoj prošlosti (Vulić-Prtorić, 2008). Nadalje, s obzirom na uzorak koji je korišten u istraživanju, bilo bi korisno i zanimljivo replicirati istraživanje koristeći uzorak koji je veći i heterogeniji i s obzirom na kulturu i dob. Budući da je prosječna dob ispitanika ovog istraživanja dvadeset i dvije godine, ne može se zanemariti to da je riječ o životnoj dobi kada mladi ljudi općenito doživljavaju brojne promjene na tjelesnom, socijalnom i emocionalnom plan. Važno metodološko ograničenje je i pitanje generalizacije dobivenih rezultata na opću populaciju studenata. Osim toga, Upitnik odbrambenih mehanizama je originalno napravljen za ispitivanje kliničke populacije (Vulić-Prtorić, 2008), a u našem istraživanju je riječ o o ne-kliničkoj skupini studenata.

Preporuka za iduća istraživanja jeste sprovedba longitudinalnog istraživanja, kako bi se utvrdile moguće promjene u korištenju obrambenih mehanizama s obzirom na dob. U nekim narednim istraživanjima sa studentima, interesantno bi bilo ispitati i odnos interpersonalne orijentacije sa različitim pokazateljima psihološke prilagodbe. Pri tome bi bilo značajno obratiti pažnju na razlike između studenata različitih studijskih godina, studenata koji tek započinju studij i onih koji su na kraju studiranja. S jedne strane, to bi značilo uzeti u obzir neke dosadašnje nalaze u razlikama u interpersonalnoj orijentaciji s obzirom na dob, prema kojima mlađi imaju negativnija vjerovanja o ljudskoj prirodi u odnosu na starije. Bilo bi dobro detaljnije ispitati podatke koji ukazuju na to da studenti koji zbog studija mijenjaju mjesto boravka za razliku od početka studija, do kraja studija pokazuju bolju socio-emocionalnu prilagodbu od onih koji ostaju u svojim roditeljskim domovima (Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić, Kukić i Jasprica, 2007). U budućnosti bi bilo korisno ispitati i doprinos korištenja društvenih mreža spram interpersonalnih interakcija. Turkle (2003) izražava zabrinutost da društveni mediji samo daju ljudima iluziju povezanosti umjesto da osiguravaju stvarna, intimna prijateljstva. Nadalje, budućim istraživanjima bilo bi zanimljivo ispitati percipirani socijalni položaj studenata, kvalitetu prijateljskih odnosa, sklonost samootkrivanju, interpersonalnu osjetljivost, kao i utjecaj osjetljivosti na odbacivanje na lično i interpersonalno funkcionisanje. Bilo bi interesantno ispitivati i socijalne vještine studenata, budući da se kroz literaturu spominje kako usamljeni nemaju socijalne vještine nužne za uspješnu interpersonalnu komunikaciju (Klarin, 2000). Osim toga, može se ispitati i doprinos odgojnih postupaka roditelja na osobine ličnosti, kao i interpersonalne orijentacije i odbrambene mehanizme.

6. ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja je bio ispitivanje povezanosti osobina ličnosti, odbrambenih mehanizama i interpersonalne interakcije, te ispitivanje prediktivne snage osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama u objašnjenju interpersonalne interakcije. Na temelju dobivenih rezultata možemo izvesti sljedeće zaključke.

1. Rezultati su djelimično potvrdili prvu hipotezu, s obzirom na to da je utvrđena statistički značajna korelacija između većine varijabli uključenih u istraživanju.
2. Utvrđen je statistički značajan doprinos osobina ličnosti filantropskoj orijentaciji, kao i statistički značajan doprinos osobina ličnosti i odbrambenih mehanizama mizantropskoj orijentaciji. Kao značajni prediktori filantropskih orijentacija, izdvojili su se ugodnost i neurotske odbrane, dok su se kao značajni prediktori mizantropskih orijentacija izdvojili ekstraverzija i nezrele odbrane.

7. LITERATURA

- 1) Ashton, M. C. i Lee, K. (2007). Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure. *Personality and Social Psychology Review*, 11(2), 150-166.
- 2) Andrews, G., Singh, M., Bond, M. (1993). The Defense Style Questionnaire. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 181 (4), 246-256.
- 3) Bastaić, L. (2007). Supervizija i interpersonalna neurobiologija – kako supervizijski odnos mijenja supervizora i supervizanta. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(2), 453-463.
- 4) Baumeister, R. F. i Leary, M. R. (1995). The need to belong: desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- 5) Baumeister, R.F., Dale, K. i Sommer, K.L. (1998). Freudian Defense Mechanisms and Empirical Findings in Modern Social Psychology: Reaction formation, Projection, Displacement, Undoing, Isolation, Sublimation and Denial. *Journal of Personality*, 66(6), 1082-1095.
- 6) Bezinović, P. (2002). Skala interpersonalne orijentacije – IO. U K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela i Z. Penezić (Ur.), *Zbirka psiholoških skala i upitnika*. Svezak 1 (str. 69–72). Zadar: Filozofski fakultet.
- 7) Bezinović, P. (1987). Koncept o sebi i interpersonalna orijentacija. *Primijenjena psihologija*, 8(1), 59-65.
- 8) Bollmer, J. M., Harris, M. J. i Milich, R. (2006). Reactions to bullying and peer victimization: Narratives, physiological arousal, and personality. *Journal of Research in Personality*, 20, 803-828.
- 9) Cattell, R. B. (1943). The description of personality: Basic traits resolved into clusters. *The journal of abnormal and social psychology*, 38(4), 476.
- 10) Chan DW. Defensive styles and psychological symptoms among Chinese adolescents in Hong Kong. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol* 1997; 32: 269-276.

- 11) Chiaburu, D. S., Oh, I. S., Berry, C. M., Li, N., i Gardner, R. G. (2011). The fivefactor model of personality traits and organizational citizenship behaviors: a metaanalysis. *Journal of Applied Psychology*, Vol. 96 No. 6, str. 1140–1166
- 12) Conte, H. R. i Plutchik, R. (Eds.). (1995). *Ego defenses: Theory and measurement* (No. 10). John Wiley & Sons
- 13) Cooper, C. L. i Pervin, L. A. (1998). *Personality*. London: Routledge.
- 14) Costa Jr, P. T. i McCrae, R. R. (1992). Four ways five factors are basic. *Personality and Individual Differences*, 13(6), 653-665.
- 15) Cramer, P. (2000). Defense mechanisms in Psychology TODAY: Further processes for adaptation. *American Psychologist*, 55(6), 637–646.
- 16) Čolović, O. U. (2017). *Povezanost dimenzija ličnosti sa mehanizmima odbrane kod depresivnih pacijenata* (Doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu-Medicinski fakultet).
- 17) Davidson, K. i MacGregor, M. W. (1998). A critical appraisal of self-report defense mechanism measures. *Journal of Personality*, 66(6), 965-992.
- 18) Deković, M. i Raboteg-Šarić, Z. (1997). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 6(4-5 (30-31)), 427-445.
- 19) Feist, J. (1994). *The theories of personality-third edition*. McNress state University. Brown and Benchmark publishers.
- 20) Fiske, D. W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44(3), 329.
- 21) Fougeyrollas, P., Cloutier, R., Bergeron, H., Côté, J. i St-Michel, G. (1999). The Quebec Classification. *Disability Creation Process*. Quebec: INDCP.
- 22) Fromm, E. (1979). *Veličina i granice Freudove misli*. Beograd: Nolit.
- 23) Furnham, A. (2012). Lay understandings of defence mechanisms. The role of personality traits and gender. *Psychology, Health & Medicine*, 17, 723-734.)
- 24) Fulgosi, A. (1987). *Psihologija ličnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- 25) Goldberg, L. R. (1982). From Ace to Zombie: Some explorations in the language of personality. *Advances in personality assessment*, 1, 203-234.

- 26) Gračanin, A., Kardum, I. i Krapić, N., 2004. "Odnos pridjevske i upitničke mjere dimenzija petofaktorskog modela". *Psihologijske teme*, 12, 33–45.
- 27) Hall, K.S. i Lindzey, G. (1983). *Teorije ličnosti*. Beograd: Nolit.
- 28) Hentschel, U., Smith, G., Draguns, J.G. i Ehlers, W. (2004). *Defense mechanisms theoretical research and clinical perspectives*. Amsterdam: Elsevier Inc.
- 29) Hesse, H. (1927). *Stepski vuk*. (prijevod i izdanje 2012). Podgorica: Narodna knjiga..
- 30) Ho, D.Y.F. (1998). Interpersonal Relationships and Relationship Dominance: An Analysis Based on Methodological Relationism. *Asian Journal of Social Psychology*, 1(1), 1-16.
- 31) Horney, K. (1939). *New ways in psychoanalysis*. New York: Norton.
- 32) Horney, K. (1970). *Neurotična ličnost našeg doba*. Grafički zavod: Titograd.
- 33) Horney, K. (1980). *Upoznaj samog sebe*. Sarajevo: Svjetlost.
- 34) Horney, K. (1966). *Naši unutrašnji konflikti*. Grafički zavod: Titograd
- 35) Horney, K. (1950). *Neurosis and human growth*. New York: Norton.
- 36) Hudek-Knežević, J., Kardum, I. i Gračanin, A. (2010). Odnos crta ličnosti s izloženošću zlostavljanju vršnjaka kod učenika osnovne škole. Kolesarić, V. (Ur.), *Nasilje nad djecom i među djecom: Zbornik radova II. znanstveno-stručnog skupa* (str. 139-150). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet.
- 37) John, O. P. i Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. *Handbook of personality: Theory and research*, 2(1999), 102-138.
- 38) Kardum, I. i Smojver, I. (1993). Petofaktorski model strukture ličnosti: Izbor deskriptora u Hrvatskom jeziku. *Godišnjak zavoda za psihologiju*, 2, 91 -100.
- 39) Klarin, M. (2000.) Odnosi u obitelji i s vršnjacima kao prediktori različitih aspekata prilagodbe u školi. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- 40) Knežević, G., Radović, B. i Opačić, G. (1997). *Evaluacija „Big Five“ modela ličnosti kroz analizu inventara ličnosti NEO PI-R*. Beograd: Filozofski fakultet.
- 41) Kolenović-Đapo, J., Drače, S. i Hadžiahmetović, N. (2015). *Psihološki mehanizmi odbrane. Teorijski pristupi, klasifikacija i vodič za vježbe*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
- 42) Krapić, N. (2005). Dimenzije ličnosti petofaktorskog modela i radno ponašanje. *Psihologijske teme*, Vol. 14 No. 1., str. 39–56.

- 43) Krapić, N., Čoso, B., & Sušan, Z. (2006). Crte ličnosti i stavovi prema radu i organizaciji kao prediktori tjelesnih simptoma zaposlenika. *Psihologijske teme*, 15(1), 81-100.
- 44) Krapić, N., Pletikosić, S. i Grabar, N. (2011). Odnos crta ličnosti i stavova prema radu i organizaciji s odgovornim organizacijskim ponašanjem. *Psihologijske teme*, Vol. 20 No. 2, str. 319–336.
- 45) Lacković-Grgin, K., Božičević, V., Milosavljević, B., & Rijavec, M. (1988). *Problemi adolescenata iz gradskih sredina: (zavisnost tih problema od nekih ličnih, socio-demografskih i interpersonalnih faktora)*. Narodni list.
- 46) Lacković-Grgin, K., Proroković, A., Čubela, V. i Penezić, Z. (2002). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 47) Laplanche, J. i Pontalis, J.B. (1984). Rječnik psihoanalize (prijevod Zdjelar, R., Buden, B., 1992). Zagreb: AC IZDAVAČ d.o.o. i NAPRIJED.
- 48) Lebedina Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- 49) Larsen, R.J. i Buss, D.M. (2007). *Psihologija ličnosti: domene znanja o ljudskoj prirodi*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 50) Lončar, M. (2005). Osobine ličnosti i samopoštovanje ovisnika o heroinu. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- 51) Lucas, R. E., Diener, E., Grob, A., Suh, E. M. i Shao, L. (2000). Cross-cultural evidence for the fundamental features of extraversion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(3), 452-468.
- 52) Malone, J.C., Cohen, S., Liu, S.R. Vaillant, G.E. i Waldinger, R.J. (2013). Adaptive midlife defense mechanism and late-health. *Personality and Individual Differences*, 55, 85-89.
- 53) Mlačić, B. i Šakić, I. (2008). Razvoj hrvatskih markera velepetorog modela ličnosti. *Društvena istraživanja*, 17, 93-94, 223-246.
- 54) Mlačić B. i Knezović, Z. (1997). Struktura i relacije Big-Five markera i Eysenckova upitnika ličnosti: empirijska usporedba dvaju strukturalnih modela ličnosti. *Društvena istraživanja*, 6, 1-27.
- 55) Muris, P., Winands, D. i Horselenberg, R. (2003). Defense Styles, Personality Traits, and Psychopathological Symptoms in Nonclinical Adolescents. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 191(12), 771-780.

- 56) Odak, I. 2008. Prikaz knjige Mladi: problem ili resurs. *Sociologija i prostor*, 46 (2008) 180 (2), 203–208
- 57) Pace, V. L. i Borman, W. C. (2006). The use of warnings to discourage faking on noncognitive inventories. *A closer examination of applicant faking behavior*, 283-304.
- 58) Parmač Kovačić, M., Galić, Z. i Andreis, L. (2014). Upozorenje o lažiranju odgovora u upitniku ličnosti: Jesu li upozoreni ispitanici iskreniji? *Suvremena psihologija*, 17(1), 35-52.
- 59) Paulhus, D., Fridhandler, B. i Hayes, S. (1991). Psychological defense: Contemporary theory and research. Johnson, J. i Hogan, R. (ur.), *Handbook of Personality* (str. 544–580). New York: Academic Press.
- 60) Perry, J. C. (2014). Anomalies and specific functions in the clinical identification of defense mechanisms. *Journal of clinical psychology*, 70(5), 406-418.
- 61) Pervin, L. A., Cervone, D. i John, O. P. (2008). Psihologija ličnosti: Teorije i istraživanja. Zagreb: Školska knjiga
- 62) Petz, B., Furlan, I., Kljajic, S., Kolesaric, V., Krizmanic, M., Szabo, S. and Sverko, B. (2005) Psihologijski rjecnik. Naklada Slap, Jastrebarsko.
- 63) Rathus, S.A. (2000). *Temelji psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 64) Repišti, S. (2016). *Psihologija ličnosti: Teorija i empirija*. Podgorica.
- 65) Saucier, G. i Goldberg, L. R. (2001). Lexical Studies of Indigenous Personality Factors: Premises, Products, and Prospects. *Journal of Personality*, 69(6), 847-879.
- 66) Sokić, K., Gutić Martinčić, S., & Bakić, M. (2019). Uloga ličnosti u organizacijskom ponašanju. *Zagreb, FIP*, 7(2).
- 67) Soto, C. J., John, O. P., Gosling, S. D., & Potter, J. (2011). Age differences in personality traits from 10 to 65: Big Five domains and facets in a large cross-sectional sample. *Journal of personality and social psychology*, 100(2), 330.
- 68) Sullivan, H.S. (1953.) *Interpersonal theory of psychiatry*. New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- 69) Tadić N. *Psihijatrija detinjstva i mladosti*. Beograd: Naučna knjiga; 1992.
- 70) Taylor, S.E., Kemeny, M.E., Read, G.M., Bower, J.E. i Gruenewald, T.L. (2000). Psychological resources, positive illusions and health. *American Psychologist*, 55, 99-109.

- 71) Tupes, E. C. i Christal, R. E. (1961). Recurrent personality factors based on trait ratings (ASD-TR-61-97). *Lackland Air Force Base, TX: Aeronautical Systems Division, Personnel Laboratory*.
- 72) Turkle, S. (2003). Technology and human vulnerability. A conversation with MIT's Sherry Turkle. *Harvard Business Review*, 81(9), 43-50.
- 73) Utz, S. (2014). Media and Friendships. In *Media and social life*. New York: Routledge.
- 74) Vaillant, G. E. (1976). Natural history of male psychological health: V. The relation of choice of ego mechanisms of defense to adult adjustment. *Archives of General Psychiatry*, 33(5), 535-545.
- 75) Vaillant, G. E. (2000). Adaptive mental mechanisms: Their role in a positive psychology. *American psychologist*, 55(1), 89.
- 76) Vulić-Prtorić, A. (2008). Psihometrijska validacija upitnika obrambenih stilova DSQ—preliminarno istraživanje. *Socijalna psihijatrija*, 36(2), 49-57.
- 77) Weinberger, D.A. (1998). Defenses, personality structure and development: Integrating psychodynamic theory into a typological approach to personality. *Journal of Personality*, 66, 1061-1080
- 78) Weisberg, Y.J., DeYoung, C.G. i Hirsh, J.B. (2011). Gender differences in personality across the ten aspects of the Big Five. *Frontiers in Psychology*, 178(2), 1-11
- 79) Zeigler-Hill, V. i Pratt, D.W. (2007). Defense Styles and the Interpersonal Circumplex: The Interpersonal Nature of Psychological Defense. *Journal of Psychiatry, Psychology and Mental Health*, 1(2), 1-15.
- 80) Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić, S., Kukić, M. i Jasprica, S. 2007. Akademska, socijalna i emocionalna prilagodba na studij s obzirom na spol, godinu studija i promjenu mjesta boravka. *Psihologijske teme* 16(1), str. 121-140.
- 81) Živković, S. i Kočalo, O. 2013. Relacije između osobina ličnosti i interpersonalne orijentacije studenata. U: Empirijska istraživanja u psihologiji, Zbornik radova sa XIX naučnog skupa. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, str. 276- 280.

8. PRILOG

Poštovane kolegice i kolege,

Najprije Vam se zahvaljujem što ste izdvojili vrijeme za sudjelovanje u istraživanju u kojem želimo da ispitamo u kojoj mjeri naša obilježja doprinose interpersonalnoj komunikaciji. Ovdje nema tačnih i netačnih odgovora. Molimo Vas da budete iskreni, te da Vaši odgovori odražavaju Vaše mišljenje i stavove.

Istraživanje će biti provedeno u skladu sa svim etičkim principima koji su propisani APA standardima i Pravilnikom Etičkog odbora Društva psihologije u Federaciji BiH. Podaci koje budemo dobili od Vas će biti isključivo korišteni u naučne svrhe. Vaše je pravo da imate uvid u vlastite rezultate i nakon provedenog istraživanja i obrade, sve informacije možete dobiti putem e-maila: provalicdzana@gmail.com.

U bilo kojoj vremenskoj tački možete odustati od istraživanja bez bilo kakvih praktičnih implikacija za Vas. Istraživanje provodi studentica pete studijske godine na Odsjeku za psihologiju Džana Provalić, pod mentorstvom prof.dr. Jadranke Kolenović Đapo.

Hvala na saradnji !

Sarajevo, _____

Student/ica: _____

USK

U ovom dijelu se nalaze pitanja koja se odnose na Vaše lične podatke. Molimo Vas da budete iskreni.

Šifra:

Prva dva slova imena majke		Vaš datum rođenja (dan i mjesec)				Prva dva slova prezimena	

Primjer: ime majke: DINA; datum rođenja: 14.06.; prezime: TOKIĆ = Šifra: DII406TO

Današnji datum

dan	mjesec	godina
-----	--------	--------

Datum rođenja:

dan	mjesec	godina
-----	--------	--------

Spol: (zaokružite) M Ž

Koliko imate godina?

Koja ste studijska godina?

S kim živite?

Koliko imate braće/sestara?

Prema redoslijedu rođenja u Vašoj porodici, Vi ste:

- a) jedinac
- b) najstarije dijete
- c) srednjerodeno – koje po redu _____
- d) najmlađe dijete
- e) blizanac

Postoji li posebna osoba s kojom možete podijeliti svoju sreću i tugu? (zaokružite)

DA NE

Jeste li trenutno u romantičnoj vezi/ bračnoj/izvanbračnoj zajednici? (zaokružite)

DA NE

Ukoliko ste na prethodno pitanje odgovorili potvrdno, koliko dugo ste u romantičnoj vezi/ bračnoj/ izvanbračnoj zajednici?

Koliko bliskih prijatelja imate?

U kojem kontekstu je razvijeno prijateljstvo sa bliskim prijateljima?

Najveći autoritet za Vas je:

- a) majka
- b) otac
- c) najbolji prijatelj/najbolja prijateljica
- d) partner/ partnerica
- e) nešto drugo (navedite ko)

Osoba do čijeg mišljenja Vam je najviše stalo je:

- a) majka
- b) otac
- c) najbolji prijatelj/najbolja prijateljica
- d) partner/ partnerica
- e) nešto drugo (navedite ko)

Osoba koja Vam daje najveću podršku u životu je:

- a) majka
- b) otac
- c) najbolji prijatelj/najbolja prijateljica
- d) partner/ partnerica
- e) nešto drugo (navedite ko)

UPUTA

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji. Uz svaku tvrdnju nalazi se i skala od pet stupnjeva. Na skali zaokružite odgovarajući broj koji će označiti koliko se navedene tvrdnje odnose na Vas. Pri tome brojevi znače sljedeće:

- 0 - uopće se ne slažem
- 1 - uglavnom se ne slažem
- 2 - niti se slažem, niti se ne slažem
- 3 - uglavnom se slažem
- 4 - u potpunosti se slažem

1. Za mene je važno da uvijek mogu biti s drugim ljudima.....	0	1	2	3	4
2. U kontaktu s ljudima unosim cijeloga sebe.....	0	1	2	3	4
3. Ljudi su surovi i nemam dovoljno povjerenja u njih.....	0	1	2	3	4
4. Čovjekovo vrijeme je ionako ograničeno, a drugi ljudi mu ga pokušavaju još više oduzeti.....	0	1	2	3	4
5. U potpunosti se predajem svojim prijateljima.....	0	1	2	3	4
6. Moje najveće bogatstvo je u mnogim prijateljstvima.....	0	1	2	3	4
7. Često posjećujem mjesta na kojima ima puno ljudi.....	0	1	2	3	4
8. Ljudi uvijek u presudnom trenutku okrenu leđa.....	0	1	2	3	4
9. Sa svakim želim biti prijatelj.....	0	1	2	3	4
10. Bez obzira što radim, radije to radim surađujući s drugim ljudima.....	0	1	2	3	4
11. Život s drugim ljudima je vječita borba.....	0	1	2	3	4
12. Ljudi su mi toliko potrebni da čak i kad sam sam moram uključiti radio da bih čuo ljudski glas.....	0	1	2	3	4
13. Čovjek je čovjeku vuk.....	0	1	2	3	4
14. U mom životu ljudi su mi najvažniji.....	0	1	2	3	4
15. Što više ljudi upoznajem to mi je teže sačuvati mir i životno zadovoljstvo.....	0	1	2	3	4
16. Društvo drugih ljudi smatram nužnim zlom i trudim se da ga izbjegnem.....	0	1	2	3	4
17. Ljudi su najbolji lijek za moju tugu.....	0	1	2	3	4
18. Ljudi su po prirodi zli.....	0	1	2	3	4
19. Sve što u životu proživljavam moram podijeliti s nekim.....	0	1	2	3	4
20. Najbolje se osjećam kad sam u društvu prijatelja.....	0	1	2	3	4
21. Mislim da je druženje često puta rasipanje dragocjenog vremena.....	0	1	2	3	4
22. Najsretniji sam kad sam s drugim ljudima.....	0	1	2	3	4
23. Moja najsretnija iskustva vezana su uz ljude.....	0	1	2	3	4
24. Često poželim da se nisam ni rodio, samo zbog ljudi oko mene.....	0	1	2	3	4
25. Društvo drugih ljudi najviše mi pomaže kad sam nesretan.....	0	1	2	3	4
26. Najljepše se osjećam kad sam sam (sama).....	0	1	2	3	4
27. Moja potreba za ljudima je vrlo mala.....	0	1	2	3	4
28. Često odlazim u kino da bih bio među ljudima.....	0	1	2	3	4
29. Sretan sam kad pronadem neki miran kutak gdje me drugi ljudi ne mogu uznemirivati.....	0	1	2	3	4

DSQ-40

U ovom upitniku se nalazi niz tvrdnji koje opisuju različita ponašanja i razmišljanja. Pročitajte pažljivo svaku tvrdnju i zaokružite broj na skali procjene koji odgovara Vašem mišljenju.

1=uopće se ne slažem

2=djelimično se ne slažem

3=niti se slažem, niti se ne slažem

4=djelimično se slažem

5=u potpunosti se slažem

	Čestice	1	2	3	4	5
1	Zadovoljan sam kada mi se pruži prilika da pomažem drugima i ako mi se to ne omogući, mogu postati depresivan.	1	2	3	4	5
2	Mogu odgovoriti razmišljanje o nekom problemu dok ne nađem vremena suočiti se s njim.	1	2	3	4	5
3	Rješavam se tjeskobe radeći nešto konstruktivno i kreativno poput slikanja, pisanja, obrade drva i slične aktivnosti.	1	2	3	4	5
4	Nalazim dobre razloge za sve što radim.	1	2	3	4	5
5	Mogu se poprilično lahko nasmijati sam/a sebi.	1	2	3	4	5
6	Ljudi teže tome da se loše odnose prema meni.	1	2	3	4	5
7	Ako bi me neko napao i ukrao mi novac, više bih volio/la da mu se pomogne nego da bude kažnjen.	1	2	3	4	5
8	Ljudi kažu da često ignorišem neugodne činjenice kao da ne postoje.	1	2	3	4	5
9	Često ignorišem opasne situacije kao da sam nedodirljiv/a.	1	2	3	4	5
10	Ponosim se svojom sposobnošću da pokažem ljudima gdje im je mjesto.	1	2	3	4	5
11	Često reagujem impulzivno kada mi nešto smeta.	1	2	3	4	5
12	Razbolim se kada mi stvari u životu krenu naopako.	1	2	3	4	5
13	Vrlo sam povučena osoba.	1	2	3	4	5
14	Više zadovoljstva mi pružaju moja maštanja nego moj stvarni život.	1	2	3	4	5
15	Imam posebne talente koji mi omogućavaju da idem kroz život bez poteškoća.	1	2	3	4	5
16	Uvijek postoje dobri razlozi kada stvari ne idu onako kako sam zamislio/la	1	2	3	4	5
17	Više stvari riješim u svojim maštanjima, nego li u stvarnom životu.	1	2	3	4	5
18	Ničeg se ne bojim.	1	2	3	4	5
19	Ponekad za sebe mislim da sam kao anđeo (melek), a ponekad da sam pravi vrag (šejtan).	1	2	3	4	5
20	Postanem otvoreno agresivan kada se osjećam povrijeđeno.	1	2	3	4	5
21	Osjećam da postoji neko koga poznajem, a ko je poput mog anđela (meleka) čuvara.	1	2	3	4	5
22	Po mom mišljenju, ljudi su ili dobri ili loši.	1	2	3	4	5
23	Ako bi me moj šef našivcirao, namjerno bih griješio na poslu ili bih radio sporije samo da mu se osvetim.	1	2	3	4	5
24	Postoji osoba koju znam, a koja može napraviti sve i veoma je pravedna i poštena.	1	2	3	4	5
25	Mogu prikrivati svoje osjećaje ako bi njihovo pokazivanje utjecalo na ono što obično radim.	1	2	3	4	5
26	Obično mogu uvidjeti ljepšu stranu inače bolne situacije.	1	2	3	4	5
27	Dobijem glavobolju kada moram raditi nešto što ne volim.	1	2	3	4	5
28	Često primjećujem da sam ljubazan prema ljudima na koje bih se trebao ljutiti.	1	2	3	4	5
29	Siguran sam da izvlačim deblji kraj u životu.	1	2	3	4	5
30	Kada se u životu moram suočiti s teškom situacijom, pokušavam zamisliti kako će to izgledati i planirati načine na koje ću se suočiti s tom situacijom.	1	2	3	4	5
31	Doktori nikad ne shvate ozbiljno moj problem.	1	2	3	4	5
32	Kad se borim za svoja prava, imam potrebu izviniti se zbog toga.	1	2	3	4	5
33	Kad sam depresivan ili tjeskoban, hrana mi pomogne da se osjećam bolje.	1	2	3	4	5
34	Često mi kažu da ne pokazujem svoje osjećaje.	1	2	3	4	5
35	Ako unaprijed predvidim da ću se rastužiti, bolje se nosim s time.	1	2	3	4	5
36	Bez obzira na to koliko se trudim, nikad ne dobijem zadovoljavajući odgovor.	1	2	3	4	5
37	Često primijetim da ne osjećam ništa kada se čini da situacija zahtijeva jake emocije.	1	2	3	4	5
38	Ustrajanje na zadatku štiti me od osjećaja tjeskobe ili depresije.	1	2	3	4	5
39	Kad bih se našao u krizi, potražio bih druge osobe koje imaju isti problem.	1	2	3	4	5
40	Ako imam agresivne misli, osjećam potrebu učiniti nešto što bi ih zamijenilo.	1	2	3	4	5

PFM

Pred Vama se nalazi niz pridjeva. Molimo Vas da uz svaki pridjev zaokružite odgovarajući broj, koji će označiti u kojoj mjeri Vas taj pridjev opisuje, odnosno koliko se odnosi na Vas. Pri tome, brojevi imaju sljedeće značenje:

- 1 – uopće se ne odnosi na mene
- 2 – uglavnom se ne odnosi na mene
- 3 – niti se odnosi, niti se ne odnosi na mene
- 4 – uglavnom se odnosi na mene
- 5 – u potpunosti se odnosi na mene

U ovom upitniku nema tačnih i pogrešnih odgovora. Zato Vas molimo da odgovorite iskreno i prema prvom dojmu, ne trošeći puno vremena za procjenjivanje.

Pridjev	Procjena	Pridjev	Procjena
1. NAPET	1 2 3 4 5	26. STABILAN	1 2 3 4 5
2. ŠUTLJIV	1 2 3 4 5	27. KOMUNIKATIVAN	1 2 3 4 5
3. PRIJATELJSKI	1 2 3 4 5	28. ZLONAMJERAN	1 2 3 4 5
4. SAVJESTAN	1 2 3 4 5	29. NEODGOVORAN	1 2 3 4 5
5. DOSJETLJIV	1 2 3 4 5	30. MAŠTOVIT	1 2 3 4 5
6. NERVOZAN	1 2 3 4 5	31. OPUŠTEN	1 2 3 4 5
7. RAZGOVORLJIV	1 2 3 4 5	32. SRAMEŽLJIV	1 2 3 4 5
8. DOBROČUDAN	1 2 3 4 5	33. NELJUBAZAN	1 2 3 4 5
9. SISTEMATIČAN	1 2 3 4 5	34. NEPROMIŠLJEN	1 2 3 4 5
10. ORIGINALAN	1 2 3 4 5	35. SLOBODOUMAN	1 2 3 4 5
11. DEPRESIVAN	1 2 3 4 5	36. STALOŽEN	1 2 3 4 5
12. ZATVOREN	1 2 3 4 5	37. POVUČEN	1 2 3 4 5
13. SEBIČAN	1 2 3 4 5	38. SRDAČAN	1 2 3 4 5
14. NEMARAN	1 2 3 4 5	39. UPORAN	1 2 3 4 5
15. ISTRAŽIVAČKI	1 2 3 4 5	40. SVESTRAN	1 2 3 4 5
16. ZABRINUT	1 2 3 4 5	41. RAZDRAŽLJIV	1 2 3 4 5
17. TIH	1 2 3 4 5	42. VEDAR	1 2 3 4 5
18. ZLOBAN	1 2 3 4 5	43. TOLERANTAN	1 2 3 4 5
19. MARLJIV	1 2 3 4 5	44. NEPOUZDAN	1 2 3 4 5
20. KREATIVAN	1 2 3 4 5	45. INTELIGENTAN	1 2 3 4 5
21. SMIREN	1 2 3 4 5	46. BEZBRIŽAN	1 2 3 4 5
22. DRUŠTVEN	1 2 3 4 5	47. DOMINANTAN	1 2 3 4 5
23. SUOSJEČAJAN	1 2 3 4 5	48. ZAJEDLJIV	1 2 3 4 5
24. POVRŠAN	1 2 3 4 5	49. PRISEBAN	1 2 3 4 5
25. SNALAŽLJIV	1 2 3 4 5	50. PRONICLJIV	1 2 3 4 5

Molimo Vas da još jednom provjerite da li ste odgovorili na sva pitanja.

Hvala na saradnji!